

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2025

Klára Peroutková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Obrazy odsunu Němců prostřednictvím analýzy postav v současné české
literární kultuře
Bakalářská práce

2025

Klára Peroutková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Klára Peroutková**
Osobní číslo: **H22131**
Studijní program: **B0288A090002 Historicko-literární studia**
Téma práce: **Obrazy odsunu Němců prostřednictvím analýzy postav v současné české literární kultuře**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury**

Zásady pro vypracování

Práce se zaměří na literární zobrazení poválečného odsunu Němců v současné české literární kultuře, s přihlédnutím k vybraným starším dílům. Bude vytvořena typologie postav a v rámci jejich narativní analýzy budou reflektovány historické, politické a psychologické proměny tématu. Zahřnuty budou rovněž dílčí historické a politické aspekty tématu, včetně problematiky postpaměti.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Knihy věnující se odsunu

- HANIBAL, Jiří, 2006. *S pečetí viny*. Vyd. 2. V Praze: Ikar. ISBN 80-249-0767-4.
- HORÁČKOVÁ, Alice, 2022. *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-3812-2.
- JAVŮREK, Štěpán, 2021. *Chaloupky*. Brno: MOBA. ISBN 978-80-279-0041-1.
- JAVŮREK, Štěpán, 2022-. *Sudetský dům*. Brno: MOBA. ISBN 978-80-279-0452-5.
- KLEVISOVÁ, Michaela, 2021. *Prokletý kraj*. Praha: Motto. ISBN 978-80-267-2071-3.
- ŠTIFTER, Jan, 2022. *Sběratel sněhu*. Vydání druhé. V Praze: Vyšehrad. Tvář (Vyšehrad). ISBN 978-80-7601-741-2.
- ŠUBA, Pavel, 2022. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zeď. ISBN 978-80-88445-06-7.
- TUČKOVÁ, Kateřina, 2010. *Vyhánění Gerty Schnirch*. 2., brož. vyd. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-413-2.

Sekundární literatura, literární

- FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. Theoretica & historica. ISBN 978-80-85778-61-8.
- HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.
- DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0735-2.
- KUBÍČEK, Tomáš – HRABA, Jiří – BÍLEK, Petr. A.. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.
- RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X.
- HAMAN, Aleš. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. Jinočany: Nakladatelství H & M, 1999. ISBN 80-7198-493-0.
- ŠIDÁKOVÁ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.
- HRUŠKA, Petr, ed. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.
- ČIHÁKOVÁ, Barbora. *Modus Moriendi literatury*. *Bubinekrevolveru.cz* [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.bubinekrevolveru.cz/modus-moriendi-literatury>.
- RÍHA, Ivo – STUDENÝ, Jiří (eds.). *Sedm statečných a spol. Próza psaná ženami v současné české literární kultuře*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-959-3
- LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Novotný, Vladimír. *Mezi moderností a postmoderností*. Praha: Cherm, 2002.
- ZAND, Gertraude; HOLÝ, Jiří. *Transfer/ vyhnání/ odsun v kontextu české literatury*. Vyd. 1. Brno: Host, 2004.
- PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhánění: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008.

Sekundární literatura, historická

Bude upřesňováno během vývoje bádání

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří Studený, Ph.D.**
Katedra literární kultury

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2025**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Bc. Kateřina Korábková, PhD.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 14. listopadu 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem *Obrazy odsunu Němců prostřednictvím analýzy postav v současné české literární kultuře* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20.03.2025

Klára Peroutková v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Jiřímu Studenému, Ph.D. za ochotnou pomoc a cenné rady při psaní této práce. Velké poděkování patří mým rodičům za finanční i psychickou podporu při studiu. A celé mé rodině a přátelům za podporu a trpělivost, zejména v období, kdy jsem se musela soustředit na psaní bakalářské práce a odkládala ostatní povinnosti.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na obraz odsunu Němců z Československa v současné české literární kultuře prostřednictvím analýzy literárních postav a jejich vnímání odsunu. Práce analyzuje 8 beletristických děl ze současné české literární kultury. Porovnává zkušenosti postav a přibližuje historický a literární kontext.

KLÍČOVÁ SLOVA

odsun, Češi, Němci, literární postava, kolektivní vina

TITLE

Images of the deportation of Germans through the analysis of characters in the contemporary Czech literary culture

ANNOTATION

The bachelor's thesis focuses on the image of the expulsion of Germans from Czechoslovakia in contemporary Czech literary culture through the analysis of characters and their perception of the expulsion. The thesis analyzes 8 works of fiction from contemporary Czech literary culture. It compares experiences of the characters and presents the historical and literary context.

KEYWORDS

transfer, Czechs, Germans, literary figure, collective guilt

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. Společensko-historický kontext	3
1.1. Česko-německé vztahy.....	3
1.2. Vymezení pojmů odsun, vysídlení, vyhnání	4
1.3. Divoký odsun	5
1.4. Organizovaný odsun.....	7
1.5. Projevy prezidenta Dr. Edvarda Beneše jako obraz dobové nálady?.....	7
1.6. Revoluční gardy	8
2. Historicko-literární kontext	10
2.1. Česko-německá literatura	10
2.2. Postpaměť.....	12
3. Literárně-teoretický kontext	12
3.1. Vypravěč	12
3.2. Fokalizace.....	13
3.3. Literární postava.....	14
3.3.1. Vymezení literární postavy	14
3.3.2. Jméno postavy a jeho změna	17
3.3.3. Charakter postavy a jeho změny	18
4. Interpretační část	19
4.1. Alice Horácková: Rozpůlený dům	19
4.2. Štěpán Javůrek: Chaloupky	24
4.3. Jiří Hanibal: S pečetí viny	28
4.4. Pavel Šuba: Klíč k Morgenlandu	33
4.5. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch	38
4.6. Štěpán Javůrek: Sudetský dům.....	43
4.7. Jan Štifter: Sběratel sněhu	47
4.8. Michaela Klevisová: Prokletý kraj.....	49

ZÁVĚR.....	51
RESUMÉ	53
POUŽITÁ LITERATURA	54
Primární	54
Sekundární	54
Internetové zdroje	56

ÚVOD

Otázka odsunu Němců z Československa a jeho provedení je složitá a zahrnuje v sobě mnoho otázek historických, politických i psychologických. Tato práce si neklade za cíl rozklíčovat tuto problematiku. Cílem zde je, představit pohled na odsun Němců pomocí postav ze současné české literatury, z co možná nejširší perspektivy a smazat tak jednostranný černobílý pohled na celou situaci. Knihy, které zde budou analyzovány, k tomu přistupují každá odlišným způsobem. Snažila jsem se je vybírat tak, aby svým propojením postihovaly co největší časový rámeček. Některé začínají svůj děj už za 1. světové války a postupně tak představují vývoj česko-německých vztahů. Další tuto fázi přeskakují a podrobně se věnují 2. světové válce a situaci po ní. A jiné z analyzovaných knih prolínají současnost s minulostí a ilustrují následky odsunu Němců.

Literární postavy, které zde jsou představeny, mají každá jiný osud. V jejich příběhu můžeme vidět jednotlivé aspekty odsunu. Postavy se setkají s násilím, lynčováním, posměchem, urážkami, a dokonce i se ztrátou domova. Jejich osady jsou posléze zničeny a tím se změní i ráz krajiny. Ale také se setkají s láskou mezi Čechy a Němci, která se najednou stává problematickou nejen pro konkrétní smíšený pár, ale i pro jejich děti. Některé postavy jsou vinné svou kolaborací s Němci či aktivním dobrovolným zapojením v Sudetoněmecké straně. Jsou zde ale tací, kteří žijí obyčejný život a o politické dění se nezajímají. Ovšem to, že oni se nezajímají o politiku, ještě neznamená, že se politika nebude zajímat o ně. Mějme toto pořekadlo na paměti, nejen při čtení této práce, ale i při vnímání současného světa.

V práci se dále naráží na nespravedlnost kolektivní viny. A to hlavně v popisu antifašistů, kdy si čtenář může položit otázku, zda je spravedlivé, že právě tato postava je perzekuována, zatímco postava, která má krev na rukou, potrestána není. Literární postavy samy nad dílem své viny přemýšlí a uvažují o správnosti starověkého zákona oko za oko, zub za zub, který byl v době odsunu Němců v Československu praktikován. Pro lepší orientaci a pochopení souvislostí, je v první části práce uveden historický, historicko-literární a literárně teoretický kontext. Tyto kontexty jsou podstatné pro lepší pochopení vývoje děje v literárních dílech.

V druhé části, už jsou jednotlivé knihy analyzovány a vzájemně porovnávány. K odsunu Němců z Československa bylo v minulosti sepsáno mnoho knih a akademických prací. Přestože se může zdát, že je tato historická událost uzavřena a jasně vymezena, není tomu tak. Stále existují rozdíly například v pojmenování samotné události. A nesmíme zapomenout, že hlavně v době komunistického režimu byl užíván značně zjednodušený černobílý pohled.

Práce se snaží odsun Němců pojmut komplexně, a právě z tohoto důvodu zde analyzuje 8 beletristických děl ze současné české literatury, které, jak už bylo zmíněno, tematizují různá časová období a lépe tak demonstrují vývoj česko-německých vztahů. A v neposlední řadě také důsledky, které jsou spojené s odchodem velkého množství obyvatel z Československa.

1. Společensko-historický kontext

Odsun Němců z Československa je dodnes tématem, které vzbuzuje vlnu různých emocí. O tomto historickém období bylo napsáno mnoho odborné i popularizační literatury. Dlouho bylo zatíženo stereotypním výkladem a jednostrannými argumenty, které napomáhaly politické propagandě a zkreslené výuce dějepisu v minulém století.¹ V následujících podkapitolách bude odsun Němců popsán z historického hlediska, znalost historických faktů bude nápomocná k lepšímu pochopení, představě a porovnání s osudem postav beletristických děl.

1.1. Česko-německé vztahy

Jak můžeme vidět v knize Václava Makrlíka *Češi a Němci: studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*,² Češi a Němci vedle sebe žili po staletí, už v době slovanských a germánských kmenů. Samozřejmě, že se toto soužití neobešlo bez rozporů. Avšak velkou ránou pro tento vztah byla 2. světová válka a následný odsun německého obyvatelstva z Československa. Události, které se odehrály v letech 1938–1948, jsou dle Makrlíka založeny na principu akce–reakce. Na jednotlivé události musíme nahlížet v celku a jednu od druhé neodtrhovat a nehodnotit zvlášť.³ Podobně se k česko-německým vztahům vyjadřuje i kniha *Brno účtující*,⁴ kde je napsáno, že „události z let 1945–1946 představovaly tragické vyústění staletých česko-německých vztahů, jež na sebe vzalo tak krutou podobu proto, že k jejich rozuzlení došlo v éře totalismu, vlády nacismu a nástupu komunismu“.⁵ Zároveň je potřeba si uvědomit, že společné soužití bylo konfliktní už v 19. století.⁶ Pokud bychom si kladli otázku, co vlastně bylo spouštěcím mechanismem odsunu, asi bychom nenašli jednoznačnou odpověď. Za možný počátek už lze považovat rok 1938, kdy byla 30. 9. 1938 podepsána Mnichovská dohoda a na Němce se z této perspektivy nahlíží jako na vlastizrádce, kterým se dostalo spravedlivého trestu.⁷ Druhým možným spouštěčem je osvobození Československa v roce 1945, zde už je možno vidět obraz Čechů jako mstitelů

---

¹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis. 1992, s. 6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48d0f530-08b7-11e6-b598-5ef3fc9bb22f>

² MAKRLÍK, Václav. *Češi a Němci: studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*. 2009. Praha: Ideál.

³ Tamtéž, s. 297.

⁴ BRUMMER, Alexandr – KONEČNÝ, Michal. *Brno účtující: průvodce městem v letech 1945-1946*. Brno: Host. 2017.

⁵ Tamtéž, s. 10.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tento motiv, je patrný v níže interpretovaných beletristických dílech, kdy Češi ospravedlňují své chování tím, že plní Němcům jejich přání být navždy součástí Říše a křičí na ně Heim ins Reich.

za útrapy prožité v druhé světové válce, kteří se mstí na v mnoha případech bezbranných lidech německé národnosti.⁸

1.2. Vymezení pojmů odsun, vysídlení, vyhnání

Jak se píše v knize Detlefa Brandese *Cesta k vyhnání 1938–1945*,⁹ pojmenování události, která se v českých zemích odehrávala po 2. světové válce, je stále rozporuplné. Britové a Američané používají označení „transfer“, málokdy „expulsion“, Češi využívají „odsun“, „vyhoštění“, a pokud hovoří o nacionálních socialistech z řad sudetských Němců, označují událost jako „vyhnání“. Němci naopak mají jednotné pojmenování, a tím je „Vertreibung“ čili vyhnání.¹⁰

Brandes dále píše, že: „Česko-německá komise historiků, jímž jsem členem, se dohodla na tom, že ‚divoká‘ fáze před postupimskou dohodou se bude označovat jako ‚vyhnání‘ a poněkud spořádanější fáze jako ‚vysídlení‘ (‚vystěhování‘).“¹¹

Publikace *Brno účtující* se k vymezení pojmů staví lehce odlišně, autoři se vyhýbají termínům „odsun“ i „vyhnání“ a využívají převážně pojem „vysídlení“. První dva pojmy nechtějí využívat z důvodu citového zabarvení. Slovo „odsun“ dle jejich vyjádření evokuje „představu úředního a hodnotově neutrálního aktu“. A termín „vyhnání“ „odkazuje k nahlížení událostí let 1945–1946 očima československých Němců, a může tak vyvolávat zdání úplné nespravedlnosti poválečné odplaty“.¹² Jak je z uvedených příkladů patrné, rozdíl v terminologii existuje i v odborné literatuře. Proto si dovoluji v této bakalářské práci využít jednotně pojem „odsun“, který bude označovat dobu před i po Postupimské konferenci. Dalšími důvody, proč se uchyluji k tomuto označení, je skutečnost, že je v názvu mé bakalářské práce, a zadruhé mám dojem, že je nejvíce ze všech pojmenování zažit v české paměti, protože se využívá v např. v encyklopediích a člancích.¹³ V neposlední řadě se aplikuje spojení „divoký odsun,“ nikoli „divoké vysídlení“ pro označení první fáze této

⁸ BRUMMER, Alexandr – KONEČNÝ, Michal. *Brno účtující: průvodce městem v letech 1945-1946*. Brno: Host. 2017, s. 10.

⁹ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor. Obzor. 2002.

¹⁰ Tamtéž, s. 20.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, s. 11.

¹³ Označení odsun využívají například články Českého rozhlasu. ČESKÝ ROZHLAS. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2025-01-05]. Dostupné z URL: <https://hledani.rozhlas.cz/?q=odsun%20n%C4%9Bmc%C5%AF> Nebo webové stránky *Obrazy války* z produkce Ústavu pro studium totalitních režimů. OBRAZY VÁLKY. *Odsun* [online]. [cit. 2025-01-05].

Dostupné z URL: <https://obrazyvalky.dejepis21.cz/kapitola.html?kapitola=5>

události, to samé platí i pro označení „organizovaný odsun“.¹⁴ Ať už danou historickou událost pojmenujeme jakýmkoliv výše zmíněným termínem, neztrácí se tím její důležitost a závažnost. Je důležité, aby v české paměti zůstalo povědomí o této stránce naší historie.

1.3. Divoký odsun

Odsun vycházel z principu uplatnění kolektivní viny. Sudetští Němci¹⁵ byli vyhnáni z Československa, bylo jim odebráno státní občanství a konfiskován majetek, a to vše jako trest za zločiny, které spáchalo Německo.¹⁶ Období divokého odsunu začíná bezprostředně po osvobození Československa 8. května 1945 a ukončuje jej Postupimská konference,¹⁷ která se konala v období 17. 7. – 2. 8. 1945, a dekret¹⁸ prezidenta Edvarda Beneše z 2. 8. 1945.¹⁹

Termín divoký odsun dle historika Tomáše Dvořáka z Masarykovy univerzity ukazuje otázku periodizace, a také interpretace odsunu. Slovo divoký může poukazovat na nízkou organizovanost či regulaci a označuje podmínky, za kterých se konal.²⁰ Dvořák zároveň vyvrací tezi, že divoký odsun byl výbuchem hněvu a emocí. Argumentuje tím, že obyčejní, i když rozhněvaní lidé nejsou schopni technicky a organizačně náročný odsun statisíců lidí zorganizovat.²¹

S divokým odsunem souvisí pochody tisíců Němců, kteří za ozbrojeného doprovodu museli jít k československým hranicím. Bez dostatku vody, jídla, odpočinku. V knihách *Vyhnání Gerty Schnirch*²² od Kateřiny Tučkové a *Klíč k Morgenlandu*²³ od Pavla Šuby jsou tyto pochody zmiňovány. Šuba věnoval hladovému pochodu z Krnova do Králík knihu *Na sudetských horách se nezpívá*.²⁴ Při tomto pochodu od 22. až 28. června 1945 byly zhruba

---

¹⁴ PETRÁŠ, Jiří. odsun Němců In *ENCYKLOPEDIE ČESKÝCH BUDĚJOVIC* [online]. [cit. 2024-12-27]. Dostupné z URL: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/odsun-nemcu>

¹⁵ Pojem „sudetští Němci“ nejspíše z roku 1910 hromadně označoval Němce z Čech. Viz MAKRLÍK, Václav. *Češi a Němci: studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*. Praha: Ideál. 2009, s. 226.

¹⁶ „Kolektivní vina je představa, podle níž je na místě přičítat pochybení orgánů nebo jednotlivých členů kolektivního útvaru např. států, národa všem jeho členům bez rozdílu.“ Viz IURIDICTUM ENCYKLOPEDIE O PRÁVU. *Kolektivní vina* [online]. [cit. 2024-12-26].

Dostupné z URL: https://iuridictum.pecina.cz/w/Kolektivn%C3%AD_vina

¹⁷ Průběhu konference se podrobně věnuje kniha CHURAN, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. Otazníky našich dějin, sv. 1. Praha: Libri. 2001.

¹⁸ ČESKO. Dekret č. 33/1945 Sb., ústavní dekret prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2025. [cit. 2024-12-26]. Dostupné z URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-33>

¹⁹ PETRÁŠ, Jiří. odsun Němců In *ENCYKLOPEDIE ČESKÝCH BUDĚJOVIC* [online]. [cit. 2024-12-27]. Dostupné z URL: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/odsun-nemcu>

²⁰ DVOŘÁK, Tomáš. In ČT. *Historie.cs*, Divoký odsun. [online]. iVysílání ČT, 2013. [cit. 2024-12-27]. Dostupné z URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400023/>

²¹ Tamtéž

²² TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022.

²³ ŠUBA, Pavel, *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zed'. 2022.

²⁴ ŠUBA, Pavel. *Na sudetských horách se nezpívá*. Kladno: Pavel Šuba. 2023.

tři tisíce Němců nuceny urazit pěšky přibližně 120 km. Šli do Králík přes Vrbno, Videlský kříž a Jeseník. Pochod jich asi 10 % nepřežilo, ostatní byli naloženi do dobytčích vagónů a odvezeni na hranice s Německem.²⁵ Tučková se ve své knize zaměřila na brněnský pochod smrti, který začal v noci 30. května 1945 kdy byly z Brna vyhnány matky s dětmi a staří lidé. Zůstali zde jen muži od 14 do 60 let, kteří museli odklízet trosky. Při tomto pochodu zemřelo téměř 1700 lidí.²⁶ Pochod skončil v Pohořelicích, kde byl pro všechny, kteří už nebyli schopni pokračovat v cestě, zřízen tábor. V pohořelickém táboře vypukla epidemie úplavice a mnoho lidí zde zemřelo.²⁷ Do pochodu byli zařazeni i němečtí antifašisté, lidé ze smíšených manželství, a dokonce několik Čechů.²⁸ V tomto období bylo možné vše, co by normálně bylo československými zákony náležitě potrestáno. Docházelo k svévolným soudům nad lidmi, zabavování majetku, rabování, šikaně a brutálnímu zacházení s Němci,²⁹ kteří museli být označeni bílou páskou s písmenem N.³⁰ Vše se omlouvalo frází o spravedlivé odplatě. Toto nevybíravé a často brutální chování získalo 8. května 1946 zákonem č. 115 Sb. právního ospravedlnění činů, které by musely být právně potrestány.³¹

---

²⁵ BLAŽEK, Jan. „Hnali nás dál a dál...“ Hladový pochod Němců dorazil před 79 lety do Králík. In *Magazín Paměti národa*. [online]. 26. 6. 2024. [cit. 2025-02-03] Dostupné z URL: <https://magazin.pametnaroda.cz/volne/volne/hnali-nas-dal-a-dal-hladovy-pochod-nemcu-dorazil-pred-79-lety-do-kralik>

²⁶ KORCOVÁ, Lucie. Před 75 lety začal ‚Brněnský pochod smrti‘. Město opustilo 20 tisíc lidí, 1700 z nich nepřežilo. In *iRozhlas*. [online]. 30. května 2020. [cit. 2025-02-03] Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/odsun-nemcu-brno-pochod-smrti-druha-svetova-valka-jiri-pernes-pamet-naroda_2005300925_per

²⁷ KOVAŘÍK, David. Doslov. In POLLACK, Martin et al. *Brněnský pochod smrti*. Brno: Větrné mlýny. 2012, s. 89–90.

²⁸ Tamtéž, s. 90.

²⁹ Mezi velmi brutální zacházení patří masakr v Postoloprtech na Lounsku, který se odehrál 4. června 1945 bylo zde zabito 763 lidí. Mezi nimi také 5 nezletilých chlapců, kteří chtěli z internačního tábora utéct. Před zraky všech byli zastřeleni. Lidé zodpovědní za tuto událost nebyli za svůj čin potrestáni. Viz ČTK. Postoloprty 1945: při jednom z největších masakrů v Československu umíraly i ženy a děti. In *Lidové noviny*. [online]. 3. června 2020. [cit. 2025-02-07]. Dostupné z URL: https://www.lidovky.cz/relax/zajimavosti/postoloprty-1945-jeden-z-nejvetsich-masakru-v-ceskoslovensku.A200602_124302_in-zajimavosti_ape

Vyšetřování tohoto masakru se věnuje dokumentární film Jakuba Wehrenberga: Postoloprty 1945 – česká odplata. Za tento film získal v roce 2023 v kategorii multimédia česko-německou novinářskou cenu. Viz Jakub Wehrenberg: Postoloprty 1945 – česká odplata. 2023. In *Česko-německá novinářská cena*. [cit. 2025-02-07]. Dostupné z URL: <https://cesko-nemecka-novinarska-cena.cz/story/jakub-wehrenberg-postoloprty-1945-ceska-odplata/>

³⁰ V tomto označení můžeme vidět paralelu s označením Židů žlutou Davidovou hvězdou. V páskách také existovaly určité rozdíly říšští Němci a uprchlíci nosili pásku žlutou a uznání antifašisté červeno-bílou či rudou. Viz STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, s. 82. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a5f59080-f7b6-11e4-9f08-005056825209>

³¹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, s. 378. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a5f59080-f7b6-11e4-9f08-005056825209>

1.4. Organizovaný odsun

Jak píše Tomáš Staněk ve své knižní studii *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa*,³² odchod Němců z Československa byl výnosem Ministerstva vnitra z 26. 1. 1946 zastaven. Odsuny z jednotlivých míst do té doby povolovaly správní orgány. Nyní byly koordinací pověřeni zmocněnci ministerstva vnitra. Původní záměr byl, aby odsun proběhl ve 3 etapách. V první fázi neměly být vysídleny osoby zaměstnané v zemědělství, lesnictví a pohraničních průmyslových podnicích kategorie A, která označovala důležité závody a provozy. Měla být ukončena v polovině roku 1946 vyčerpáním početních kvót v okresech. Do druhé etapy spadali všichni Němci až na antifašisty, osoby z národnostně smíšených manželství a specialisté s rodinnými příslušníky. Fáze měla být zakončena odsunem nasazených Němců na práci ve vnitrozemí. A poslední řešila odsun kvalifikovaných pracovních sil v průmyslu a zemědělství.³³

1.5. Projevy prezidenta Dr. Edvarda Beneše jako obraz dobové nálady?

Nyní si připomeneme, jak prezident Dr. Edvard Beneš na Staroměstském náměstí ve svém projevu dne 16. května 1945 hovořil o německém obyvatelstvu Československa.

„(...) Bude třeba nově formovat politické strany a zredukovati jejich počet proti době předválečné, nově vytvářet poměr Čechů a Slováků a **vylikvidovat** zejména nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen **likvidace** ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem nám budiž: definitivně **odgermanizovat** naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky (...)“³⁴ (zvýrazněno K.P.)

Pro srovnání, a protože je tento projev zmiňován v knize *Vyhnání Gerty Schnirch* od Kateřiny Tučkové,³⁵ uvedu zde i část projevu prezidenta Dr. Beneše, který pronesl v Brně dne 12. května 1945.

---

³² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis. 1992. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:50034dd0-08b7-11e6-b598-5ef3fc9bb22f>

³³ Tamtéž, s. 62.

³⁴ BENEŠ, Edvard. *Projev presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze 16. května 1945*. 1945, s. 16. Praha: Ministerstvo informací. [online]. [cit. 2024-12-18]. (zvýrazněno K. P.) Dostupné z URL: <https://ndk.cz/view/uuid:61a33240-e320-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:41faf170-32ae-11e3-b62e-005056825209>

³⁵ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 80.

„(...) A budeme dělat pořádek mezi námi, zejména také i zde v městě Brně s Němci a všemi ostatními. Můj program je – já to netajím – že **otázku německou** musíme v republice **vylikvidovat** (...)“³⁶ (zvýrazněno K. P.)

Badatel Jiří Padevět se v rozhovoru pro Český rozhlas vyjádřil k projevu prezidenta Dr. Edvarda Beneše takto: „Vylikvidovat znamená něco mezi postrčením člověka na práh dveří a něco mezi vraždou. A Beneš toto slovo použil vícekrát.“ Dále uvádí, že toto slovo velmi dobře charakterizuje to, co se s Němci mělo dít.³⁷ Každý sám může zhodnotit, jak na něj prezidentova slova působí. Na mě osobně ostře s cílem vyburcovat lid, a jak bude přiblíženo v další kapitole, revoluční gardy si prezidentova slova vzaly opravdu za svá, což dokazuje jejich jednání s německým obyvatelstvem.

1.6. Revoluční gardy

Protože revoluční gardy zasahují pokaždé jinou měrou do děje v beletristických dílech, které budou více analyzovány v interpretační části práce, přiblížíme si nyní jejich působení z historického hlediska. V rozhovoru o revolučních gardách pro Českou televizi hovořili v pořadu *Historie.cs* historici Tomáš Jakl, Stanislav Kokoška a Matěj Spurný.³⁸ Kokoška zde říká, že revoluční gardy dostaly svůj název na zasedání České národní rady začátkem května 1945. Při Pražském povstání bylo zřízeno vojenské velitelství Velké Prahy, zodpovídaly se mu různé jednotky, které se na konci povstání uskupily do Revolučních gard.³⁹ Jakl dodává, že revoluční gardy měly za úkol střežit Prahu a své jednotky vysílat do pohraničí. Ovšem v srpnu 1945 byly zrušeny, protože nesplňovaly pravidla disciplinovaného vojenského útvaru a zároveň došlo k obnově ozbrojených sborů Československé republiky.⁴⁰ V závěru rozhovoru zmiňuje historik Spurný následující myšlenku: „Mám pocit, že se role Revolučních gard zveličuje a že se za ně považuje všechno možné. Skutečné revoluční gardy, které vzešly

---

³⁶ BENEŠ, Edvard. Český národ slibuje: Zůstaneme věrni. In *Slovo národa, Rovnost, Čin a Národní obroda (v památném roce 1945)*. Praha a Brno, 13. 5. 1945, č. 6, s. 1. [online]. [cit. 2024-12-18]. (zvýrazněno K. P.) Dostupné z URL: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d3ed37d0-689a-11e6-a9cc-005056825209>

³⁷ PADEVĚT, Jiří. Revoluční gardy měly obnovit bezpečnost. Místo toho rabovaly a vraždily, připomíná badatel Padevět. In Český rozhlas. *Jak to bylo doopravdy*. 5. 12. 2022. Rozmlouvala Ivana Chmel Denčevová. [online]. [cit. 2024-12-18]. Dostupné z URL: <https://plus.rozhlas.cz/revolucni-gardy-mely-obnovit-bezpecnost-misto-toho-rabovaly-a-vrazdily-pripomina-8883063>

³⁸ Revoluční, nebo rabovací gardy? In *Historie.cs*. 2013. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2024-12-16] Dostupné URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400017/>

³⁹ KOKOŠKA, Stanislav In ČT24. *Historie.cs*. Revoluční gardy. 26. 5. 2013. záznam rozhovoru. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2024-12-16]. Dostupné z URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/revolucni-gardy-308037>

⁴⁰ JAKL, Tomáš. Revoluční gardy. In ČT24. *Historie.cs*. 26. 5. 2013. záznam rozhovoru. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2025-02-10]. Dostupné z URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/revolucni-gardy-308037>

z Pražského povstání, jsou pak jenom určitou částí ozbrojených složek, (...) z hlediska pohraničí působil v severních Čechách, mezi Sokolovem a Ústí nad Labem, první pluk (tři prapory a další jednotky jako Pěst), kdežto v ostatních oblastech to byly spíš „samozvané“ jednotky Národních výborů, což je něco trochu jiného“.⁴¹

Badatel Jiří Padevět v rozhovoru pro Český rozhlas v pořadu *Jak to bylo doopravdy* ke složení těchto ozbrojených složek vyjadřuje takto: „Revoluční gardy se skládaly ze skutečných protinacistických bojovníků, dostávali se tam ale také lidé s podivnou protektorátní minulostí, někteří dokonce kriminální.“ A dodává: „V řadě míst docházelo k naprosté anarchii. Například v Liberci,⁴² Litoměřicích nebo v Mostě, kde dokonce docházelo k rabování.“⁴³

Ne všichni Němci byli stoupcí třetí říše, v pohraničí byli také němečtí sociální demokraté a lidé, kteří bojovali po boku Čechů za svobodu. Jak bylo zmíněno výše, oba národy zde společně žily po staletí a to, že byl někdo Němec, ještě neurčovalo jeho názor na aktuální situaci.⁴⁴

---

⁴¹ SPURNÝ, Matěj. In ČT24. *Historie cs.* Revoluční gardy. 26. 5. 2013. záznam rozhovoru. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2025-02-10].

Dostupné z URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/revolucni-gardy-308037>

⁴² V Liberci působila Hrožkova garda a policejní oddíl Rudolfa Rokose, který se řídil heslem: „Všichni Němci ven!“ Zároveň také prohlašovali: „Moc jsme my sami, nikdo nám nemá co poroučet.“ Násilí páchali na Němcích, kteří byli shromážděni na libereckém výstavišti a čekali na odsun. Jejich surovost byla kritizována i ze strany Čechů. Viz PAVLÍČKOVÁ, Jana. Přijely do pohraničí dělat pořádek. Místo toho revoluční gardy vraždily. In *iDNES.cz*. 21. 5. 2020. [online]. [cit. 2025-02-20].

Dostupné z URL: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/revolucni-gardy-si-nekdy-nezadaly-se-zlociny-ktere-cesi-po-valce-nemcum-sami-vycitali.A200521_095842_liberec-zpravy_tml

⁴³ PADEVĚT, Jiří. Revoluční gardy měly obnovit bezpečnost. Místo toho rabovaly a vraždily, připomíná badatel Padevět. In *Jak to bylo doopravdy*. 5. 12. 2022. Rozmlouvala Ivana Chmel Denčevová. [online]. [cit. 2024-12-18]. Dostupné z URL: <https://plus.rozhlas.cz/revolucni-gardy-mely-obnovit-bezpecnost-misto-toho-rabovaly-a-vrazdily-pripomina-8883063>

⁴⁴ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Praha: Academia, 2008. Kniha, která soužití Čechů a Němců v období 1939–1946 komplexně dokumentuje, mimo jiné jsou zde zmíněny i konkrétní lidé a jejich osudy.

2. Historicko-literární kontext

V této části si v krátkosti představíme, jakým způsobem se psalo o odsunu Němců a jak se jeho literární vnímání v průběhu let posunulo. Definujeme si také postpaměť, která má v analyzovaných dílech důležitou roli.

2.1. Česko-německá literatura

O současné české literatuře, která se navrácí k historii, píše *V souřadnicích mnohosti*⁴⁵ Alena Fialová. V novém miléniu se podle ní spisovatelé často vrací k událostem tematicky svázanými se soudobou historií. Buď historii využijí jako hlavní téma knihy, nebo jen jako část příběhu.⁴⁶ Dále udává, že právě příběhy o událostech několik desítek let starých nám poskytují klíč k současnosti. Tím, že zjistíme, co se v minulosti dělo, získáme možnost lépe pochopit vývoj současné společnosti.⁴⁷ V knihách o nedávné historii autoři kombinují uměleckou prózu s faktografií. Prolínají se skutečné události s vymyšlenými postavami a příběhy. Díky tomuto propojení se romány se soudobě historickou tematikou stávají čtenářsky přitažlivé, napínavé, ale také informativní. Fialová uvádí, že mezi populární žánry je tak možno zahrnout: „literaturu faktu doplněnou o fikční soukromé příběhy, beletrizované rozhovory a žánr tzv. memoárománu, pamětí obohacených úvahovými prvky a více či méně připomínající fabulovanou prózu.“⁴⁸ Čtenářské oblíbenosti se také těší tzv. literární mainstream, kdy je spojeno ve společnosti rezonující téma se strhujícím dějem a zobrazení násilností vykonaných na dosud žijících pamětnících.⁴⁹

Autorka v kapitole Češi a Němci zmiňuje, že návrat k historii je v novém miléniu spojen s výrazným proudem tématu druhé světové války, holokaustu a života v protektorátu.⁵⁰ Ohledně tématu českoněmeckých vztahů poukazuje na tuto skutečnost: „K tématu válečných let a soužití Čechů s Němci se vraceli také autoři nejstarší generace, kteří své prózy pojímali v duchu tradičních vypravěčských postupů i v rámci vlastních ustálených poetik.“⁵¹ Popis česko-německých vztahů těmito autory měl jasné vymezení. Němci byli nepřátelé, příznivci

---

⁴⁵ FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Dostupné také z:

<https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:6983b162-faae-4a3d-8174-a6b1d32b0d39>

⁴⁶ FIALOVÁ, Alena. Próza. Návraty. In FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 354. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:6983b162-faae-4a3d-8174-a6b1d32b0d39>

⁴⁷ Tamtéž, s. 355.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž, s. 364.

⁵⁰ Tamtéž, s. 361.

⁵¹ Tamtéž, s. 362.

nacismu, zodpovědní za všechno zlé, co se Čechům stalo, a proto si odsun ze svých domovů plně zasloužili. Až generace mladších autorů pohlížela na Němce jako na: „prosté lidi, kteří se o politiku nezajímají, nacismus se týkal pouze několika vybraných jedinců a nucené vysídlení celé doposud klidně žijící komunity znamenalo pro zemi trvalou ztrátu, zpřetrhání tradičních vazeb a nenapravitelný zásah do krajiny Sudet.“⁵² Právě tento pohled je v současné české literatuře o odsunu využíván, což dokládají beletristická díla analyzována v této práci. Jak Fialová připomíná: „V konkrétních lidských osudech pak bylo akcentováno zejména utrpení nevinných obětí, nespravedlnost principu kolektivní viny i vyřizování osobních účtů.“⁵³

V dílech zmíněných v této práci si budeme moci povšimnout, že se zde objeví postavy, které jsou k Němcům kruté, přestože s nimi za války kolaborovaly. Jejich chování může být také podmíněno závistí majetku. Svou kolaboraci se snaží zamaskovat násilnými činy, možná proto, aby ukázali svou sílu a náklonost k Čechům.

První knihou, která se věnovala tématu odsunu Němců z Československa, byl román z roku 1947 *Dům na zeleném svahu*⁵⁴ od autorky Anny Sedlmayerové. O odsunu se psalo i později, jak ovšem Filip Tomáš připomíná, tato díla jsou ovlivněna komunistickou ideologií a budovatelským žánrem tehdejších románů. Při líčení odsunu nejsou brány v potaz všechny aspekty a následné důsledky. Dle Tomáše to vypovídá spíše o období 50. let než o odsunu jako takovém.⁵⁵ Mezi tyto romány patří například *Nástup*⁵⁶ od Václava Řezáče z roku 1951.⁵⁷ Jiný pohled na vztahy Čechů a Němců přináší kniha Vladimíra Körnera *Adelheid*,⁵⁸ která vyšla v roce 1967. Dle knižní předlohy byl režisérem Františkem Vlácilem natočen film, jež měl v roce 1970 premiéru a získal mnohá ocenění.⁵⁹ Erik Gilk *V souřadnicích mnohosti* uvádí, že *Adelheid* patří mezi publikace, které se od 60. let 20. století snažily o nový pohled na česko-německé vztahy.⁶⁰

---

⁵² Tamtéž, s. 363.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ SEDLMAYEROVÁ, Anna. *Dům na zeleném svahu*. Praha. 1947.

⁵⁵ TOMÁŠ, Filip. Všechno tam na vás čeká! K dějinám české osidlovací literatury let 1947–1951. In ZAND, Gertraude – HOLÝ, Jiří (ed.). *Transfer, vyhnání, odsun v kontextu české literatury*. Brno: Host. 2004, s. 77.

⁵⁶ ŘEZÁČ, Václav. *Nástup*. Praha: Československý spisovatel. 1951.

⁵⁷ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. Praha: Libri. 2008, s. 43.

⁵⁸ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel. 1967.

⁵⁹ FILMOVÝ PŘEHLED. *Adelheid* [online]. [cit. 2025-03-18]. Dostupné z URL: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396839/adelheid>

⁶⁰ GILK, Erik. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch In FIALOVÁ, Alena, (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia. 2014, s. 592. Dostupné z také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:6983b162-faac-4a3d-8174-a6b1d32b0d39>

2.2. Postpaměť

V knihách, které budou v následující části analyzovány, dochází ke generační proměně ve vnímání odsunu. Děti odsunutých jsou jím poznamenány, přestože ho zažily buď ve velmi nízkém věku, nebo vůbec.⁶¹ V knihách *Vyhnání Gerty Schnirch*, *Klíč k Morgenlandu*, *S pečeti viny*⁶² dochází ale i k situaci, kdy až vnuci a vnučky pamětníků jsou původci snahy o usmíření a nejsou tolik zatíženi špatnými vzpomínkami či nepříjetím okolí jako jejich rodiče. „Postpaměť“ z anglického originálu „postmemory“ definuje Marianne Hirsch jako: „vztah, který nese ‚generace po‘ k osobnímu, kolektivnímu a kulturnímu traumatu těch, kteří přišli dříve – na zážitky, které si ‚pamatují‘ pouze prostřednictvím příběhů, obrazů a chování, mezi nimiž vyrostli. Ale tyto zkušenosti jim byly předány tak hluboce a afektovaně, že se zdálo, že tvoří vzpomínky samy o sobě“.⁶³

3. Literárně-teoretický kontext

Zde se budeme věnovat literárně-teoretické části bakalářské práce. Definujeme jednotlivé literární pojmy, které jsou pro následující analytickou část velmi podstatné. Především se budeme věnovat literární postavě, protože právě prostřednictvím literárních postav budeme v následující části zobrazovat odsun Němců z Československa.

3.1. Vypravěč

Jiří Hrabal v knize *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*⁶⁴ definuje vypravěče⁶⁵ jako: „mluvčího narativní výpovědi, jehož prostřednictvím jsou sdělovány narativní informace.“⁶⁶ A dodává že: „narativ je považován za komunikát, a tak jako má každé sdělení svého vysílatele (mluvčího), má i každý narativ svého vypravěče.“⁶⁷ Klade důraz na fakt, že nikdy nesmíme zaměňovat vypravěče s autorem. Je to z toho důvodu, že: „narativní text tvoří autor a vypravěč je výsledkem postupné čtenářovy konstrukce.“⁶⁸ Vypravěč je také

---

⁶¹ Jak člověka může ovlivnit zděděné trauma popisuje kniha WOLYNN, Mark. *Trauma – nechtěné dědictví: jak nás formuje zděděné rodinné trauma a jak je překonat*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. 2017.

⁶² HANIBAL, Jiří. *S pečeti viny*. Praha: Ikar. 2006.

⁶³ HIRSCH, Marianne. Postmemory In. *POSTMEMORY.NET*. [online]. [cit. 2025-02-20]. Dostupné z URL: <https://postmemory.net/>

⁶⁴ KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013.

⁶⁵ Podrobně se vypravěči věnuje publikace KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno: Host. Studium. 2007.

⁶⁶ HRABAL, Jiří. Vypravěč In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013. s. 124

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

definován ve *Slovníku novější literární teorie*,⁶⁹ a to jako: „hlas, který vypráví příběh a prostředkuje jeho existenty (předměty a postavy), události a stavy v rámci narativu, dále přímo či nepřímo oslovuje adresáta vyprávění (...).“⁷⁰ Lubomír Doležal v knize *Narativní způsoby v české literatuře*⁷¹ tvrdí: „Vypravěč nemusí být obyvatelem fikčního světa, ale může být nad ním nebo mimo něj.“⁷² Doplnuje, že vypravěč nese funkci konstrukční, protože: „fikční svět narativu se formuje především z té informace, která je dána ve vypravěčské promluvě.“⁷³ Kromě funkce konstrukční má vypravěč také funkci kontrolní, díky níž: „řídí celkovou výstavbu narativního textu. Tato funkce se nevztahuje na obsahovou stránku promluvy postav (...) Znamená však, že promluva postav je včleněna do promluvy vypravěče.“⁷⁴ Díky tomu, že má vypravěč kontrolu nad narativní výstavbou textu, ovlivňuje to, kdy a jak dostane čtenář další informace. V knihách, které zde budou analyzovány, se setkáme s tím, že nedostaneme informace o postavách hned z počátku, ale až v průběhu. Příkladem je kniha *S pečetí viny*.

3.2. Fokalizace

Slovník novější literární teorie tento termín definuje jako: „perspektivní omezení narativních informací, které odpovídá nějakému vnímání, představivosti, vědomostem nebo úhlu pohledu. Pojem zavedl Gérard Genette, aby jím nahradil pojmově zatížené a k jedinému vědomí zaměřené termíny jako perspektiva nebo úhel pohledu.“⁷⁵

Shlomith Rimmon-Kenanová v díle *Poetika vyprávění*⁷⁶ vymezuje focalizaci na: „vnější a vnitřní, kdy vnitřní je subjektivní, má tak omezené vnímání na ‚přítomnost postav‘ a okolního světa, dodává věrohodnosti, když je něco zamlčeno a následně přichází šok. Naopak vnější focalizace má ptáčí perspektivu a zasahuje do všech časových dimenzí, tzn. do minulosti, přítomnosti, budoucnosti. Díky této perspektivě ví o daném fikčním světě vše, je tak objektivní a focalizovaný objekt může být vnímán jak zvenku, pomocí vyvození emocí,

---

⁶⁹ MÜLLER, Richard – ŠIDÁK, Pavel (ed.). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia. Literární řada. 2012. Dostupné také z: <https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovníkove/253-slovník-novejsi-literarni-teorie>

⁷⁰ Tamtéž, s. 556–557.

⁷¹ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vyd. 2. Příbram: Pistorius & Olšanská. Scholares. 2014.

⁷² Tamtéž, s. 14.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ MÜLLER, Richard – ŠIDÁK, Pavel (ed.). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia. Literární řada. 2012, s. 159. Dostupné také z: <https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovníkove/253-slovník-novejsi-literarni-teorie>

⁷⁶ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host. Strukturalistická knihovna. 2001.

tak i zevnitř, například díky slovům myslel si, zdálo se...“⁷⁷ A doplňuje: „Je-li fokalizátorem postava, pak je její vnímání součástí příběhu. Je-li jím vypravěč, je fokalizace pouze jednou z mnoha rétorických strategií, jež má vypravěč k dispozici.“⁷⁸ K jazyku fokalizace říká: „Sama o sobě je fokalizace neverbální; i ona však je, jako všechno v textu, vyjádřena jazykem.“⁷⁹ A dodává: „Takže jak přítomnost jiného fokalizátora, než je vypravěč, tak přesun od jedné fokalizace k fokalizaci jiné mohou být signalizovány jazykově.“⁸⁰

3.3. Literární postava

3.3.1. Vymezení literární postavy

Tomáš Kubíček v knize *Naratologie: strukturální analýza vyprávění* rozděluje dva návrhy na teoretickou analýzu narativní postavy, kterými jsou mimetické a sémiotické⁸¹ či strukturalistické⁸² chápání postavy. Nejdříve si představíme mimetické chápání, které „pojímá text jako napodobení (mimesis) skutečného světa, v důsledku čehož se mluví o postavách, které jsou posuzovány podle chování a jednání skutečných osob reálného světa – jako by literární postavy byly reálné a autonomní bytosti“.⁸³ Kubíček dodává, že kritici tohoto přístupu poukazují na skutečnost, že literární postavy jsou neúplné a jsou souborem určitých rysů a znaků a zároveň jsou výsledkem konstitučního aktu. Nemají funkci reprezentace skutečnosti, ale každá postava má v narativním světě svou úlohu.⁸⁴ Kubíček s odkazem na E. M. Forstera a jeho knihu *Aspekty románu*⁸⁵ poukazuje na intimní kontakt, který čtenář s postavou navazuje. Tento intimní kontakt vzniká díky možnosti pozorovat, jak postavy jednají, co si myslí a co cítí,⁸⁶ protože důrazem na mimetické zobrazení postavy se čtenáři

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 78–88.

⁷⁸ Tamtéž, s. 91–92.

⁷⁹ Tamtéž, s. 89.

⁸⁰ Tamtéž.

Termín fokalizace je zde popsán široce, stejně jako v HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 149–164.

⁸¹ Sémiotika je vědní disciplína, která se zabývá studiem znaků a znakových procesů. Podrobněji viz MÜLLER, Richard – ŠIDÁK, Pavel (ed.). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia. Literární řada. 2012, s. 595. Dostupné také z: <https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovníkove/253-slovník-novejsi-literarni-teorie>

⁸² Strukturalismus je „myšlenkový směr, který na kulturní jevy a dílčí celky nahlíží jako na znakové struktury, a chápe je tak v dynamických, funkčních korelativních vztazích částí a celku, který takto nelze převést na součet jeho částí.“ Více viz MÜLLER, Richard – ŠIDÁK, Pavel (ed.). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia. Literární řada. 2012, s. 596. Dostupné také z: <https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovníkove/253-slovník-novejsi-literarni-teorie>

⁸³ KUBÍČEK, Tomáš. Dva návrhy na teoretickou analýzu narativní postavy. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 58.

⁸⁴ Tamtéž, s. 59–60.

⁸⁵ FORSTER, E. M. *Aspekty románu*. Bratislava: Tatran. 1971.

⁸⁶ KUBÍČEK, Tomáš. Postava. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin 2013, s. 57.

umožňuje identifikace s postavou.⁸⁷ Tohoto přístupu využívají realistické a psychologické texty, které vykreslují postavy jako reálné osoby. Čtenář tak jednání postav může porovnat se svým žebříčkem životních hodnot a zkušeností.⁸⁸

Druhý přístup vnímá literární postavu jako znak pro daný text. Postavy jsou: „funkční součástí narativního světa a existují jen v jeho režimu“.⁸⁹ V tomto přístupu se nehovoří o postavách, ale o figurách. Dochází k tomu v důsledku snahy oslabení psychologizování, které je patrné v mimetickém přístupu. Sémiotické či strukturalistické pojetí se zaměřuje na literární text, v jehož struktuře je figura určující či je jednou z hlavních složek a má pro text sjednocující funkci.⁹⁰ Také poznamenává, že postavy jsou „specifickým znakem literární komunikace“,⁹¹ nikoliv reálné bytosti, jak je jako čtenáři mnohdy vnímáme. Přestože se nám zdá, že postavy vnímají a reagují jako lidé ze skutečného světa, není tomu tak.⁹² Bylo by mylné se domnívat, že tyto dva výše zmíněné přístupy existují striktně odděleně. Kubíček dále uvádí Jamese Phelana a jeho návrh komplexního pojetí postavy. Postava je dle Phelana složena z mimetické, syntetické a tematické dimenze. Mimetické a syntetické vnímání jsme si už představili, zbývá nám tematický přístup. V tematickém vidění má postava ve fikčním světě určitý úkol, její chování odráží určité téma, není v narativu náhodně přítomná, ale její činy mají účel v jeho prospěch.⁹³

Bohumil Fořt ve své knize *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*⁹⁴ konstatuje, že: „Kategorie literární postavy patří mezi základní literárně teoretické kategorie a je pevně spojena především s rovinou příběhů samotných – vždy se vypráví příběhy o tom, že někdo někde něco činí nebo se někomu něco děje.“⁹⁵ Protože je postava a příběh velmi úzce spojena, bude v analytické části práce také ve větší míře popisován děj knihy. Jelikož pouze díky popisu děje a aktuální situace můžeme zkoumat, jak se postavy staví k samotnému odsunu Němců z Československa.

---

⁸⁷ KUBÍČEK, Tomáš. Kognitivní naratologie a rámcování postavy. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 63.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ KUBÍČEK, Tomáš. Dva návrhy na teoretickou analýzu narativní postavy. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 59.

⁹⁰ Tamtéž, s. 59.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ KUBÍČEK, Tomáš. Kognitivní naratologie a rámcování postavy. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 62.

⁹⁴ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2008.

⁹⁵ Tamtéž, s. 13.

Autor dále připouští, že je dnešní literatura i věda tolerantní k tomu, co lze považovat za literární postavu.⁹⁶ A dodává, že se pohled na literární postavu pod různými vlivy vyvíjel a proměňoval. Ve své knize tyto jednotlivé pohledy představuje a nachází obecný trend, kterým je „přechod od původně jasně terminologicky i obsahově rozrůzněného pojmání základních naratologických elementů k pojetím syntetizujícím, která se více zabývají vztahy jednotlivých elementů, jejich místem v sémantickém systému narativů a způsobem jejich založení v narativním textu“.⁹⁷ Z tohoto citátu je tak možné usuzovat, že v současné době se upřednostňují přístupy, které se soustředí na vzájemné vztahy mezi jednotlivými prvky a jejich umístěním v sémantickém systému narativů a způsob jejich zakotvení v textu.

Daniela Hodrová definuje postavu jako: „nositele děje, určité myšlenky, ideologie, jako funkce textu představuje v literárním díle prvek či složku budovanou prostřednictvím vyprávěče či bez jeho prostřednictví v sérii výstupů a promluv, zmínek o ní, tedy v toku explicitních a implicitních informací. O postavě můžeme mluvit jako o určitém typu subjektu (dalšími subjekty jsou autor a čtenář), který je v díle textovou analogií člověka, skutečného nebo smyšleného (a to i tehdy, když je postavou zvíře, ožívající stoj aj.). Je nositelem určitých vlastností, stavů a činností, především však individuálního vědomí (a to i v těch případech, kdy nám není v textu zjeveno nebo kdy je potlačeno), konstituujícího se ve vztahu k druhým, ke světu, k objektu.“⁹⁸

Protože knihy, které tvoří základ této práce, jsou bohaté na postavy, představíme si zde rozdělení rozvinutých postav a postav bez rozvoje, se kterým přichází v publikaci *Poetika vyprávění* Shlomith Rimmon-Kenanová, která se v knize také zabývá definicí postavy. Postavu vnímá jako „konstrukt uvnitř abstrahovaného příběhu a může být popsána v rámci sítě povahových rysů.“⁹⁹ Její další pojetí postavy jako konstruktu souvisí s myšlenkou, že: „(...) v příběhu je postava konstruktem, který si sestavuje čtenář z různých údajů roztroušených po textu.“¹⁰⁰ Zpět ale k rozvoji postav, podle Rimmon-Kenanové „jsou postavy bez rozvoje často postavami vedlejšími, plnícími určitou funkci, jež přesahuje postavu samotnou (např. představují společenské prostředí, v němž jedná hlavní postava).“¹⁰¹

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 13.

⁹⁷ Tamtéž, s. 43.

⁹⁸ HODROVÁ, Daniela. POSTAVA-DEFINICE A POSTAVA-HYPOTÉZA. In -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. 2001, s. 544. Autorka se literární postavě velmi podrobně věnuje v části *Poetika postavy*, s. 517–717. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:61a33240-e320-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:41faf170-32ae-11e3-b62e-005056825209>

⁹⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host. Strukturalistická knihovna. 2001, s. 66.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 44

¹⁰¹ Tamtéž, s. 49

K postavám rozvinutým říká: „někdy je rozvoj postavy v textu plně zachycen, (...) někdy je textem pouze implikován (...)“¹⁰²

Nyní si shrneme podstatné informace. Definice postavy, jak nám ukazuje výše zmíněný Fořt, prošla řadou změn. Literární postava je dle Jamese Phelana složena ze tří dimenzí. Syntetická vnímá fikční postavu jako konstrukt, který je tvořen textovými znaky. Mimetická složka postavu více psychologizuje a konkretizuje. Snaží se, aby její jednání bylo podobné lidem v reálném světě. Pokud je mimetické zobrazení v narativu upřednostněno, značí to snahu o identifikaci čtenáře s postavou. Poslední, tematické, dimenze odráží postavu jako nositele úkolu v literárním světě, její chování odráží určité téma. Když spojíme tyto tři složky, stvoříme literární postavu. Hodrová vnímá postavu jako nositele individuálního vědomí, které se ve vztahu k druhým, ke světu a k objektu konstruuje. Rimmon-Kenanová opět jako konstrukt, který je ale tvořen povahovými rysy a čtenář si ho postupně sestavuje dle dostupných informací.

3.3.2. Jméno postavy a jeho změna

Jak bude prakticky ukázáno později, některé postavy v dílech, která jsou předmětem této práce, mění svá jména. Proto bude tato podkapitola věnována teorii o jméně postav a jeho případné změně.

Daniela Hodrová v díle *...Na okraji chaosu...* na toto téma konstatuje, že: „Jméno postavy představuje důležitou součást charakteristiky postavy“.¹⁰³ Ještě uvádí, že jméno charakterizuje postavu i v momentě, kdy postava jméno nemá. Také ovlivňuje tematicko-syžetovou a zvukovou složku, zároveň je důležité pro smysl díla a má podíl na jeho celkové textové výstavbě.¹⁰⁴ Kubíčkovu pojetí jména postavy spočívá v tom, že ho vnímá jako dotvářející prostředek charakterizace a jako symbol.¹⁰⁵ Tím se opět dostáváme k výše citované Hodrové, jež jméno spojuje s charakteristikou.

Ke jménu postavy Bohumil Fořt dodává „vlastní jména především umožňují velice ekonomický způsob odkazování v rámci jednoho narativního díla – slouží jako jednoslovné

---

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ HODROVÁ, Daniela. Jméno In -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. 2001, s. 599. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:61a33240-e320-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:41faf170-32ae-11e3-b62e-005056825209>

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ KUBÍČEK, Tomáš. Výstavba postavy – charakterizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013, s. 69. Jméno postavy je také zmiňováno v knize RIMMON-KENAN, Shlomith. *Analogie jména In Poetika vyprávění*. Brno: Host. Strukturalistická knihovna. 2001. s. 74–76.

(či víceslovné) kategorie, kterým čtenář v průběhu aktu čtení přiřazuje jednotlivé explicitně či implicitně interpretované atributy (...).“¹⁰⁶

3.3.3. Charakter postavy a jeho změny

Postavy, které si později představíme, často kromě svého jména změny i své chování a oblékání. Změna oblékání a jména na sobě nemusí být nutně závislá. Fořt k tomuto tématu říká: „(...) v případě literárních postav jsou velice důležité i postoje, které postavy ke svému vzhledu zaujímají, popřípadě to, jak a za jakých okolností ke změnám jejich vzhledu dochází a jaký vliv mají tyto změny na proměny vztahů mezi jednotlivými postavami a jejich postavením.“¹⁰⁷ Ke změně chování uvádí: „Jednání literárních postav je jedním z nejdůležitějších zdrojů získávání implicitních významů – umožňuje nám usuzovat na jejich morální vlastnosti, ideje, názory, postoje, city a motivace a v neposlední řadě též na jejich vztah k okolí. (...)“¹⁰⁸

Shlomith Rimmon-Kenanová k chování postav říká: „Jsou-li dvě postavy postaveny do stejných situací a okolností, podobnost či rozdíl jejich chování zvýrazňuje u obou jejich charakteristické rysy.“¹⁰⁹ Na základě této teze si v následující části budeme moci všimnout, jak se postavy zachovávají při probíhajícím odsunu.

---

¹⁰⁶ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2008, s.73.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 67.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. Analogie mezi postavami In *Poetika vyprávění*. Brno: Host. Strukturalistická knihovna. 2001. s. 76.

4. Interpretační část

V této části bakalářské práce se nejdříve budeme věnovat jednotlivým beletristickým dílům a jejich autorům, které si také v krátkosti představíme. U jednotlivých děl se zaměříme na hlavní postavy knih a jejich vnímání odsunu. Bude nás zajímat, jak se odsun postav dotýká a jak na něj reagují. Knihy jsou řazeny dle časového období, ve kterém se odehrávají. Mezi prvními jsou knihy, které svůj děj začínají před první světovou válkou. Následují knihy, které se v minulosti obrací k období první republiky. Další už se svým počátkem pojí k druhé světové válce. A poslední dvě, které se odsunem Němců nezabývají příliš explicitně, časový okruh uzavírají.

4.1. Alice Horáčková: Rozpůlený dům

Alice Horáčková je česká autorka, která za svou první knihu z roku 2014 *Vladimíra Čerepková: Beatnická femme fatale* získala nominaci na Cenu Josefa Škvoreckého a Magnesii Literu. Tato kniha je non-fikcí. Čerepková poskytla rok před svou smrtí Alici Horáčkové rozhovor, na jehož základě mohla čerpat pro další výzkum.¹¹⁰ Už v dětském věku začala psát groteskní povídky o své rodině. Vystudovala žurnalistiku a mediální studia na Fakultě sociálních věd UK, absolvovala roční mezinárodní novinářské stipendium v Berlíně a literární seminář v Cambridgi. Pracovala jako literární redaktorka v MF Dnes, později v Magazínu Víkend, připravovala rozhovory.¹¹¹ Mezi její další knihy patří *7x ve vedlejší úloze* (2016), *Neotevřené dopisy* (2018), *Rozpůlený dům* (2022).¹¹² Nyní autorka pracuje na životopise Václava Bendy.¹¹³

*Rozpůlený dům*¹¹⁴ se odehrává na Benecku u Jilemnice. Na sedmé stránce knihy je seznam všech hlavních a důležitých postav s jejich krátkým představením. Tento seznam je čtenáři při čtení velmi nápomocný, protože kdykoliv si není jistý, kdo je kdo, může nahlédnout do soupisu postav. V tomto seznamu jsou postavy Hanz a Vincek uvedené jako Johann a Vincenz, takto je ovšem v celé knize žádná z postav neoslovuje, proto budu při svém popisu

---

¹¹⁰ MAGNESIA LITERA. Nominace „DILIA Litera pro objev roku“ v roce 2015. *Vladimíra Čerepková – Beatnická femme fatale* [online]. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.magnesia-litera.cz/kniha/vladimira-cerepkova-beatnicka-femme-fatale/>

¹¹¹ HORÁČKOVÁ, Alice. Rozhovor s Alicí Horáčkovou. Rozmlouvala Pechová Veronika. 12. 12. 2022. In *Vaše Literatura* [online]. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/7967-aliceh>

¹¹² HORÁČKOVÁ, Alice, *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. 2022, obálka zadní záložka.

¹¹³ HORÁČKOVÁ, Alice. Rozhovor s Alicí Horáčkovou. Rozmlouvala Pechová Veronika. In *Vaše Literatura* [online]. 12. 12. 2022. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/7967-aliceh>

¹¹⁴ HORÁČKOVÁ, Alice, *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. 2022.

i já používat jména Vincek a Hanz. Kniha začíná prologem, kterým je dopis Anežky Hollmannové, rozené Braunové, adresovaný Zdeně Hollmannové, rozené Honců. A končí epilogem, kde Zdena odpovídá na Anežčin dopis. Dále je kniha rozdělena dle historických období na Monarchii, První světovou válku, První republiku, Druhou republiku, Druhou světovou válku a Třetí republiku. Díky časovému rozpětí knihy můžeme sledovat vývoj česko-německých vztahů. Knize přidává na autenticitě, že je doplněna o dobové fotografie. Autorka knihu věnovala svému tátovi a strýci, což dokládá, že je dílo osobní záležitostí. Román lze pokládat za rodinnou kroniku, na což odkazuje i podtitul díla *Příběh sudetské rodiny*.¹¹⁵

Kniha tematizuje česko-německé vztahy na Benecku u Jilemnice. Do horalského života postav zasáhnou velkou měrou dějinné události. Ze sousedů se stávají nepřátelé a udavači. Větší váhu má osobní prospěch než pomoc druhým. Nakonec vývoj dějin rozdělí i samotnou rodinu, která se skládá z Hollmannů a Honců, čili z Němců a Čechů. Na začátku knihy, kdy hlavní postavy ještě nedosáhly dospělosti, lidé na Benecku plynule přecházejí mezi češtinou a němčinou. I když jsou mezi Čechy a Němci občas názorové rozdíly nebo závist, pokud je potřeba, jdou si pomoci, tato solidarita se však postupně změní až v nenávisť. Každý národ si zakládá svůj spolek, Češi se sdružují v Národní jednotě severočeské,¹¹⁶ která byla protipólem německého kulturního spolku Deutscher Kulturverband. Už nechodí do jedné hospody, ale každý má svou, a nakonec si Němci postaví i vlastní školu. Už před válkou se snaží uvést němčinu jako úřední jazyk. Je vyhlášeno sčítání lidu dle národnosti, Čechů je o několik málo lidí napočítáno více, proto návrh neprošel. V knize je zmínka i o Bohumilu Hančovi,¹¹⁷ který učí Zdenu lyžovat a den jeho pohřbu na chvíli spojil Čechy a Němce.

Amálie Hollmannová, matka Emila, Vincka a Hanze dokonce chce, aby chodili nějaký čas do české školy a osvojili si tak lépe češtinu. Ona sama je Němka, ale přičí se jí definovat se

---

¹¹⁵ SLADKÝ, Pavel. Krkonošská rodina od císaře po Hitlera. Rozpůlený dům vypráví o lidech zaskočených dějinami. In *iRozhlas* [online]. 11. 10. 2022. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/kultura/literatura/rozpulen-y-dum-alice-horackova-recenze-krkonose-valka-dejiny_2210112149_kac

¹¹⁶ Národní jednota severočeská podporovala českou menšinu v hospodářské a kulturní oblasti. Viz RAŠKOVÁ, Eva. Národní jednota severočeská – několik poznámek k založení, organizaci a činnosti. In *Historica Olomucensia, Časopis pro dějiny střední Evropy*. 2016. sv. 51, s. 145–162. [online]. 11. 12. 2016. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL: https://historica.upol.cz/artkey/hol-201602-0008_narodni-jednota-severoceska-nekolik-poznamek-k-zalozeni-organizaci-a-cinnosti.php

¹¹⁷ Na filmech věnujících se příběhu Bohumila Hanče, Václava Vrbaty a Emericha Ratha lze demonstrovat dobové vykreslení Česko-německých vztahů. Film *Synové z hor* potlačuje roli Emericha Ratha, a novodobý film *Poslední závod*, se snaží jeho roli rehabilitovat. Viz KRUPKA, Jaroslav. Mrazivá smrt lyžařů Hanče a Vrbaty: Ani hrdinský čin soupeře neodvrátil tragédii. In *denik.cz*. 24. 3. 2023. [online]. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL: https://www.denik.cz/z_domova/bohumil-hanc-vaclav-vrbata-emerich-rath-oswald-bartel-posledni-zavod-krkonose.html

národností. Naopak její manžel Albert se zlobí, když jeho děti mluví česky. Emil byl za první světové války v ruských legiích, odkud si přivedl svou manželku Žeňu, která je Židovka. Emil cítí náklonnost k Čechům, přestože jsou oba rodiče Němci, válku neschvaluje a na rozdíl od svých bratrů se nijak politicky neangažuje. Vincek patří mezi postavy nejvíce angažované v německém nacionalismu, je členem Wehrmachtu a spolku Deutscher Kulturverband, který má za úkol chránit německví všude tam, kde je ohroženo. Věří ve vítězství Říše. I ve chvíli, kdy ho čeká odsun do Německa, přemýšlí nad tím, co se mělo udělat lépe, aby Německo zvítězilo. Jejich nejmladší bratr Hanz je továrníkem a jednatelem firmy, kterou získá po židovském továrníkovi. Přátelí se s Reinhardem Heydrichem,¹¹⁸ je členem NSDAP, protože z toho má prospěch. Na konci války spáchá sebevraždu.

Důležitou postavou, jež čtenáře provází celým dějem, je Zdena Honců, která celý svůj život prožije na Benecku. Její blízkou přítelkyní je Anežka Braunová. Jejich přátelství je poznamenáno vztahem k bratrům Hollmannovým. Zdena se provdá za Vincka a Anežka za Hanze. Důležité ovšem je, že Zdena má svého prvního syna Arnošta s Hanzem, kterému ovšem nikdy přímo nepotvrdí, že je Arnošt jeho syn. Svého druhého syna má Zdena s Vinckem. Ten Arnošta nemá v lásce, zpočátku nechce, aby s nimi žil, bije ho a přejmenoval ho na Ernst, protože to zní více německy. Ovšem oslovuje ho tak pouze on, ostatní postavy mu říkají Arnošt. Ale ve chvíli, kdy Vincka čeká odsun do Německa, přikáže Arnoštovi, aby si jméno změnil. V knize je tato situace vyjádřena takto: „*Honců zas budeš...Arnošt budeš... Rozumíš? Jinak o všechno přijdem...Rozumíš?*“¹¹⁹

Společným synem Vincka a Zdeny je Hanskarl, který sdílí stejné názory jako jeho otec, kterého obdivuje. Ovšem na konci války zapře, že je Němec, a představí se jako Karel Honců. Na postavách Arnošta a Hanskarla je vidět odlišný přístup k aktuální situaci. Hanskarl až fanaticky obdivuje vše, co je spojeno s německvím, zapojí se do HJ-Streifendienst pořádkové služby mládeže. Oproti tomu Arnošt je rozumnější a vidí i stinné stránky situace a stejně jako Emil se hlásí k Čechům.

---

¹¹⁸ Reálné postavy z historie, se objevují i v dalších dílech. Pověštinou je to právě spojeno s jejich kolaborací. O reálných postavách v beletristických dílech píše Fořt: „reálné postavy“ se odkazují v realistických románech, ideologických prepisech historie, jakož i v postmoderních mystifikacích či přímo kontrafaktových fikcích – ve všech těchto užití fungují jako důležitý prostředek odkazování k realitě. Viz FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2008, s. 74.

¹¹⁹ HORÁČKOVÁ, Alice, *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. 2022, s. 527.

Anežka je v papírech uvedena jako Němka, vzala si Hanze Hollmanna za manžela, mají spolu Konráda a Gretu, nějaký čas bydlí v Tanvaldu, kam za nimi na prázdniny jezdí Arnošt. Odtud pošle Zdence pohlednici, kde se podepíše jako Agnes, nikoli jako Anežka. Ovšem v prologu knihy je pod svým dopisem podepsaná jako Anežka.¹²⁰ Poté bydlí v Kojeticích u Prahy v době po židovském majiteli Leopoldovi Steinerovi, po němž získali továrnu pracovních oděvů a zástěr. Anežka učí v české škole, má dokonce románek s učitelem a kronikářem Aloisem Tomkem, který píše beneckou kroniku a je protinacisticky angažovaný. Za svou angažovanost zaplatí vězením v Gollnowě, ze kterého se vrátí zubožený. Benecká kronika, kterou chce získat gestapo, je schována tak dobře, že sám Tomek po válce neví, kde ji hledat. Nakonec se objeví u pana Jakubce v Horním Lánově, který ji na začátku války převzal od obce sokolské sídlící v Semilech. Tomek se po válce setká s prezidentem Benešem, kterému předá knihu, kde jsou vypsány nejdůležitější události, jež se v obci staly. Ze setkání s prezidentem zapíše do kroniky prezidentův pohled na odsun Němců, mimo jiné tato slova: „(...) *V našem státě nebudou již žádná menšinová práva pro příslušníky cizích národů, kteří v republice zůstanou. Vždy pak musíme si býti vědomi, že svůj osud si Němci sami zavínili a je třeba stále zdůrazňovat, že odsun Němců není s naší strany pomstou, nýbrž záležitostí mravní: provinili se proti státu tak, že musí opustit jeho území. (...)*“¹²¹

Na Benecku probíhá odsun tak, že hospodský Antonín Kubát s Tomkem obchází jednotlivá stavení, kde oznámí následující: „*Máte tři hodiny na to, abyste se sbalili. Můžete si vzít věci osobní potřeby a potraviny na pět dní. Nejvýš třicet kilo, žádné peníze a šperky, Klíče nechte zvenku v zámku.*“¹²² Toto prohlášení s sebou přináší silné emoce, hádky a neschopnost porozumět proč zrovna oni. Němci jsou v poledne odvezeni na jilemnické nádraží, odkud je odvezou otevřené vagóny do Německa. Zbude zde šest Němců a Němek ze smíšených manželství a jedenáct jejich dětí. Odsun se v knize nejvíce dotýká právě Anežky a Vincka, kteří jsou odvedeni na Velký strahovský stadion v Praze, kde čekají na transport do Německa. Anežku zastihnou v pražském bytě, má pouze malou kabelku a s ostatními ženami musí odklízet trubky. Na Strahově je svědkem znásilňování žen ruskými vojáky. Některé ženy za to zaplatí svou smrtí. Vincka sem přijde navštívit Arnošt, při této návštěvě mu Vincek přikáže, aby se z Hollmanna přejmenoval na Honců. Emil do odsunu nemusí, protože je vedoucí

---

¹²⁰ Na postavě Anežky a Hanskarla, je možné sledovat změnu jména. Jak bylo výše vysvětleno v literárně-teoretické části práce, jméno je spojené s charakteristikou postav. Anežka si jméno změnila možná i kvůli lepšímu postavení, aby jako manželka německého podnikatele neměla české jméno. Hanskarl si své jméno změnil ze strachu.

¹²¹ HORÁČKOVÁ, Alice, *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. 2022, s. 562–563.

¹²² Tamtéž, s. 550.

sklářského provozu, nemusel narukovat a po válce nemusel do odsunu, protože byl potřebný. Amálie jde do odsunu dobrovolně, myslí si, že se tam potká s Vinckem, a chce pomoci své dceři Dolfině, která jinak v knize nijak patrně nevystupuje. Zajímavou postavou je Anton Kiefer, vystudovaný právník a vrchní ředitel Kreditanstalt der Deutschen. Jmenuje Hanze jednatelem společnosti Hadegey a seznámí ho s Heydrichem. Hadegea je instituce, která obírá Židy o jejich úspory a šperky, které oceňuje pod záminkou pomoci jim odstěhovat se do ciziny.¹²³ Tato postava žije na vysoké noze, ale nepodaří se mu utéct, a protože mluví německy, je poslán do lágru a následně do odsunu. V Německu ale nikoho jeho minulost nezajímá, a stane se ředitelem Bavorské státní banky.

---

¹²³ Jmenovaná banka vznikla v roce 1911 se společností HADEGA zahájila spolupráci ve 30. letech 20. století. Viz ČNB. *Kreditanstalt der Deutschen*. [online]. [cit. 2024-12-10] Dostupné také z URL: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/archiv-cnb/fondy-archivu-cnb/kreditanstalt-der-deutschen/

4.2. Štěpán Javůrek: Chaloupky

Štěpán Javůrek je milovník Krušných hor, žije v Jáchymově. Od roku 2023 je ředitelem Destinační agentury Krušnohoří.¹²⁴ Při psaní svých románů se drží základních informací o daném místě, historie mu vytváří kulisy pro příběhy, které se na daném místě mohly odehrát. Označení „Sudety“ a „sudetský“ je sice historicky nepřesné, ale autor pro jeho užití má následující vysvětlení: „Pro mě je termín Sudety spojený s územím, kde u nás kdysi žili Němci. V příbězích mi jde o srozumitelnost, čtivost.“¹²⁵ Dále dodává, že jeho knihy ukazují život, neřeší, kdo byl dobrý a kdo zlý.¹²⁶ Mezi jeho další knihy patří *Nebe nad Perninkem* (2021), *Chaloupky* (2021), *Sudetský dům II* (2023), *Krušnohorské osudy* (2024) a *Sudetský dům III*, který vyšel v roce 2024.¹²⁷

Příběh knihy se odehrává nejprve v Rakovníku, později v obci Chaloupky v Krušných horách. Děj má chronologickou kompozici, je rozdělen na 28 kapitol, které jsou označeny pouze čísly. Nacházíme se v časovém prostoru let 1915–1945. Děj je orámován prologem a epilogem, který navrácí čtenáře do roku 1968, kdy se Rita Zahrmannová vydává ve svých 82 letech do Československa. Usadí se v údolí, kde dříve stály blízko sebe dvě obce Chaloupky a Jelení. Posadí se ke stromu, který tu zbyl jako jediný pamětník minulých událostí, zavře oči a vzpomíná na život zde.¹²⁸ Vypravěč je er-formový, extradiegetický, pomocí svých komentářů navozuje kontakt se čtenářem.¹²⁹ Příkladem vypravěčských komentářů je: „*Jak si pozorný čtenář našeho příběhu jistě všiml, všichni tři Ančini bratři byli přítomni její svatbě s Františkem.*“¹³⁰ Kromě Rity jsou pro děj podstatné postavy dvou přátel, Františka Hrubého a Floriána Talicha, kteří spolu nejprve vyrůstají v Rakovníku, později se oba přestěhují do Chaloupek. Florián zde pracuje v lese a zamiluje se do Rity, a přestože je vdaná, začnou spolu po určité době žít. Rita odejde od manžela Martina Zahrmanna, se kterým neprožívala šťastné manželství. Ten se po jejím odchodu utápí v alkoholu, a nakonec

---

¹²⁴ JAVŮREK, Štěpán. O mně In *Štěpán Javůrek spisovatel z Krušných hor*. [online]. [cit. 2025-02-12].

Dostupné z URL: <https://www.stepanjavurek.cz/o-mne/>

¹²⁵ JAVŮREK, Štěpán. Doba po roce 1948 je daleko větší bahno než válka. In *Novinky.cz*. Rozmlouvala Houšková Lenka. 25. 2. 2023. [online] [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL:

[https://www.novinky.cz/clanek/kultura-spisovatel-stepan-javurek-doba-po-roce-1948-je-daleko-vetsi-bahno-nez-
valka-40422802](https://www.novinky.cz/clanek/kultura-spisovatel-stepan-javurek-doba-po-roce-1948-je-daleko-vetsi-bahno-nez-valka-40422802)

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ JAVŮREK, Štěpán. Knihy In *Štěpán Javůrek spisovatel z Krušných hor*. [online]. [cit. 2025-02-12].

Dostupné z URL: <https://www.stepanjavurek.cz/knihy/>

¹²⁸ Paralela s Klíčem k Morgenlandu, kde je děj také spjat se stromem. A nejen to, obě knihy tematizují příběh zmizelé obce.

¹²⁹ Více o vypravěči HRABAL, Jiří. Vypravěč In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013. s. 124–146.

¹³⁰ JAVŮREK, Štěpán. *Chaloupky*. Druhé, upravené vydání, v nakladatelství MOBA vydání první. Brno: MOBA. 2021, s. 52.

se oběsí. Smrt Martina dává Ritě a Floriánovi za vinu jeho bratr Lutz, který v době, kdy v pohraničí už nejsou skoro žádní Češi, bere Floriána jako podřadného, vykřikuje že bude Čechy věšet na stromy. Nakonec na Floriána najme místního vraha a kriminálního Joachima Liebschera, který Ritu mučí, aby prozradila, kde se Florián skrývá, a následně před ní Floriána zastřelí. František se do pohraničí přestěhuje společně se svou ženou Annou a jejich dcerou Hanou. Anna zde porodí jejich druhorozenou dceru Annu, ale při porodu zemře. František pracuje v ocelárně pana Grosse. V pohraničí s nimi kromě Floriána žijí ještě další Češi. Přestože jich je zde velmi málo, rozrůstající se nevole vůči Čechům se jim nevyhne. František s dcerou Annou se vrací na statek do Senomat, kde Anna zažívá opovržení a její vrstevníci ji nadávají, protože ji považují za Němku: „*Hned druhý den, když se šla Anna projít na náves, děti na ni posměšně volaly Němka, Němka. A házely po ní bláto. Byla z toho celá zmatená. Měla pocit, že nikam nepatří. V jejich horách ji nechtěli, že je Češka, tady ji nepřijali, že je Němka.*“¹³¹ Zastane se jí pan profesor Vorlíček, který ji nechá převyprávět příběh její rodiny. Po této události se už Anně nikdo neposmíval. Hana v pohraničí zůstane, při filipojakubské noci¹³² se zamiluje do Němce Pavla Grosse. Provdá se za něho a mají spolu syna Willyho. Protože se Hana provdá za Němce, musí do odsunu. Františkova žena má tři bratry, nejstarší Jaroslav je advokát, kolaboruje s Němci. Jeho synové Karel a Jaroslav se zapojí do odboje, oba za to zaplatí životem. Jaroslav má mnoho milenek, jednou z nich je také Lea Steinerová, která je Židovka. Aby mohl pracovat pro Němce, vyhodí ji z bytu. Lea má být deportována do koncentračního tábora, ovšem když ji Jaroslav spatří, nechá ji vyvést a zastřelit, protože se bojí, že kdyby přežila, mohla by svědčit proti němu. Druhou podstatnou milenkou je bývalá chůva jeho dětí Julie Brandová, se kterou má nemanželského syna Herberta Branda, který jako jediný z jeho synů má stejné smýšlení jako otec, válku ovšem nepřezijí. Druhý bratr Antonín má se svou ženou Janou tři děti. Hospodaří společně na statku v Semonatech. Poslední bratr Josef, kterému všichni říkají Pepi, žije po první světové válce v Americe, pak se sice do Československa vrátí, ale po roce 1945 znovu emigruje do Ameriky, protože je znepokojen aktuálním politickým vývojem.

Pro děj v Chaloupkách jsou podstatné i další postavy, především farář Konstatnin Adler, který pomáhá antifašistům z Německa a také varuje Františka a Floriána před chystaným německým povstáním a doporučí jim se odstěhovat zpět do vnitrozemí. Toto varování uposlechne pouze František, Florián zde zůstává po boku Rity. Za pomoc antifašistům je farář

---

¹³¹ JAVŮREK, Štěpán. *Chaloupky*. Druhé, upravené vydání, v nakladatelství MOBA vydání první. Brno: MOBA. 2021, s. 235.

¹³² Paralela se Sudetským domem, kde se do sebe František a Paula, také zamilují při této noci.

umučen. Společně s ním je německým nacionalistům nepohodlný místní židovský lékař Mansfeld, který je vystěhován. Jediným antifašistou zde zůstává Jacob Moschl, který je ale odsunut společně s ostatními Němci. Velkým příznivcem třetí říše je učitel Hugo Hahn, který dětem předčítá *Mein Kampf* a stane se představitelem Sudetoněmecké strany. Pavlův strýc Richard Gross pracuje pro Sudetoněmeckou stranu v Karlových Varech. Je přítelem Karla Hermana Franka a Konrada Henleina. Nejsou to jediné historické osobnosti v knize, dále je zde zmiňován Jan Masaryk a prezident Tomáš Garrigue Masaryk.¹³³ Masaryk je přítelem Francis, která je ženou Franka, bratra Marie. Jeho české jméno je František, ale protože žije v Americe, říká si Frank. Žijí sice v Americe, ale o dění v Československu se zajímají a varují před nadcházejícími událostmi. Marie a Francis si navzájem dopisují.

Jako důvod pro odsun Němců z Československa je v knize udáván atentát na Reinharda Heydricha. Po něm následovala heydrichiáda, vypálení Lidic a Ležáků. *„Všichni Češi, celá země, byli zranění, vystrašení a zahnaní do kouta. Něco se ale přece jen změnilo. Lidé ztvrdli. Mezi zuby začali chroupat strašlivou pomstu. Od té chvíle jen čekali na okamžik, kdy přijde zúčtování. Jestli byla do června 1942 alespoň jiskřička naděje, že spolu ty dva národy, Češi a Němci, dokážou žít, až všechna hrůza skončí, tehdy nenávratně zmizela. (...) Teror přestal být záležitostí fanatických německých vůdců, jejich přísluhovačů a armády. Stal se kolektivní vinou celého národa, za kterou bude muset jednoho dne celý národ zaplatit. Bez výjimek.“*¹³⁴ To, že se chování Němců může stát podnětem pro pomstu, si některé z postav uvědomují už v roce 1944: *„Tou dobou už lidé v Sudetech tušili, jak válka dopadne. Byla to spíše smutná jistota. ‚Co s námi po válce udělají, co s námi bude?‘ ptali se první lidé v obavách. ‚Co by s námi udělali, všechny nás vyženou,‘ říkal jim starý Jacob Moschl.“*¹³⁵

Odsun je v knize popisován z největší části v epilogu, ale jeho náznaky se objevují už v posledních kapitolách knihy. Zde čtenář zjišťuje, jak události probíhají v Rakovníku: *„Tam už vlály v oknech české vlajky, lidé tancovali, plakali, objímali se. A lynčovali Němce. Chudáci pokreslení hákovými kříži byli bití a všelijak napadáni. Nekladli žádný odpor.“*¹³⁶ František se rozhodne odjet za svou dcerou Hanou do pohraničí. Naskytne se mu následující

---

¹³³ Zde je další příklad reálných historických postav v ději.

¹³⁴ JAVŮREK, Štěpán. *Chaloupky*. Druhé, upravené vydání, v nakladatelství MOBA vydání první. Brno: MOBA, 2021, s. 272. Když se v Česku mluví o odsunu Němců, mnoho lidí, má potřebu, ho ospravedlnovat právě zmíněním Lidic a Ležáků. Osud těchto a dalších vypálených obcí je velkou tragédií. Jsem ovšem názoru, že tragédie našeho národa, nesmí být omluvou za teror, který nastal při divokém odsunu Němců. V čem jsme pak lepší, když máme tendenci oplácet stejnou mincí.

¹³⁵ Tamtéž, s. 274.

¹³⁶ Tamtéž, s. 276.

obraz: „*Situace nebyla pod kontrolou, dělo se šílené bezpráví a násilí. Jen oběti se vyměnily se svými trýzniteli. Ti největší lumpové byli buď pryč, nebo mrtví. Veškerou zlost tak odnesli obyčejní, prostí lidé.*“¹³⁷ V Chaloupkách pak odsun probíhá následovně: „*Vprostřed obce, kousek za kostelem, stálo několik žebříňáků, obklopených muži s mohutnými břichy a kníry. Na rukávech měli pásky RG a v rukou zbraně.*“¹³⁸ Velitelem místní rudé gardy je Zdeněk Toman,¹³⁹ bývalý místní četník, kterého se někteří v roce 1938 pokusili připravit o život. On se přišel mstít: „*Jeli pouze oni, z Jelení a z Chaloupek. Právě na tyto dvě vsi měl Toman spadeno. Tady mu ublížili a ponížili ho. Z ostatních vsí šli také, ale později. Ted' tady vládly starověké zákony. Oko za oko, zub za zub.*“¹⁴⁰ Od Hany se František také dozví, co se po válce stalo v Chaloupkách a Jelení s lidmi, kteří kolaborovali s nacisty: „*Pověděla mu, že Joachima Liebschera umlátili Češi pár dní po válce. Lutze Zehrmanna a Heinricha Deutsche zatkli a nyní čekají, co s nimi bude. Provaz je ale určitě nemine. Jen Richard Gross prchl. Utekl včas do Německa a nikdo dosud neví, kde je.*“¹⁴¹ Richard je nakonec v Německu potrestán, odsedí si čtyři roky vězení. Hugo Hahn raději skočí pod vlak, než aby nesl zodpovědnost za své činy. Kniha končí úmrtím Rity u stromu, je zde napsáno, že se její duše spojí s duší Floriána, a když se zde zastavíme, naplní nás okolí svým klidem, láskou a mírem: „*Kěž to tak zůstane po věky věků.*“¹⁴²

---

¹³⁷ Tamtéž, s. 277.

¹³⁸ Tamtéž, s. 278.

¹³⁹ Je příkladem postavy, která je v narativu plní funkci člověka, který se chce mstít za věci spáchaná v minulosti.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 283.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 280.

¹⁴² Tamtéž, s. 285.

4.3. Jiří Hanibal: S pečetí viny

Jiří Hanibal (1929–2024) byl český prozaik, filmový režisér a scénárista. Za film *Všude žijí lidé* (1961) získal Cenu Mezinárodní federace filmového tisku FIPRESCI v San Sebastianu. Za film *Kapr* (1965) obdržel zlínský Zlatý střevíček a Cenu za nejlepší film pro děti v Cannes. O pouhé dva roky později se velkého ocenění dočkal film *Dědeček, Kylián a já*, za který Hanibal obdržel mnohá ocenění, mezi nimi také Zlatého lva, Stříbrnou Minervu a zvláštní uznání Mezinárodního centra pro literaturu a film CIDALS v Benátkách.¹⁴³

Hanibal byl nejen výjimečným scénáristou, ale i prozaikem. Psal psychologicky laděné příběhy, kterými debutoval (*Když pláče les, Narodzeniny*). Dále k psychologickému ladění doplnil i autobiografii (*Podivný rok v městě T., Dlouhá noc nad městem*). A tematizaci vztahu Čechů a Němců žijících v pohraničí se věnuje v knize *Návštěva* (1988) a *S pečetí viny* (2006).

Po pádu komunistického režimu autor zobrazoval ve svých knihách proměnu české společnosti a jejích hodnot (*Život samá serpentina, Konec časů medových, Blýskání na lepší časy, Život s chutí cyankáli, Nebezpečné křižovatky*). Další linii Hanibalovy tvorby představují historické romány, například *Úděl královský, Král a císař* a další. Věnoval se také dětským čtenářům s hlavní postavou obra Burydáše a dinosaura Petlíka.¹⁴⁴

Kniha *S pečetí viny* si zaslouží pozornost nejen kvůli svému příběhu, ale především kvůli svým 4 hlavním postavám, na které vypravěč v různé míře fokalizuje. Navíc se zde v rámci jednotlivých kapitol střídá minulost se současností. Díky tomuto prolínání se čtenáři dostává komplexnějšího pohledu na dané události. Jejich přechod je graficky označen. Text, který se váže k současnosti, je na začátku a na konci oddělen 6 tečkami a je psán kurzívou. Díky tomuto grafickému vymezení se čtenář v časových rovinách neztratí, i když jsou obsaženy v téže kapitole. Ovšem není to striktním pravidlem, poslední dvě kapitoly popisují současnost a kapitoly věnující se dramatickým okolnostem 2. světové války do současnosti neodbočují. Právě tím, že zde není stříh do současnosti, nabírá aktuální dění na naléhavosti a vtáhne čtenáře do děje. Kniha je rozdělena na 50 kapitol, které jsou označeny číslicí a jménem jedné nebo vícero hlavních představitelů. Čtyřicátá devátá kapitola nese název všech 4 hlavních postav a vypravěč zde postupně na postavy fokalizuje a tím předává čtenáři pohled na danou událost ze všech perspektiv. Pak tu jsou ovšem také kapitoly označené pouze číslicí. Tyto části knihy fungují pro pokračování děje v předchozí kapitole či pojednávají o dalších

¹⁴³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra – KOŠNAROVÁ, Veronika. Jiří Hanibal. In *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2025-03-01]. Dostupné z URL:

<https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1234&hl=ji%C5%99%C3%AD+hanibal+>

¹⁴⁴ Tamtéž.

postavách a tím dokreslují celek. Tyto kapitoly jsou napsány v er-formě. Kapitoly označené jmény jsou vyprávěny převážně ich-formou. Na třetí straně je poděkování autora lidem, kteří mu s prací na knize pomohli, a hlavně pamětníkům, z jejichž zkušeností čerpal.¹⁴⁵

Děj se odehrává v městečku na severu Čech v blízkosti lázeňského města. A začíná vzpomínkou Petra Burdy na dětství za první republiky. Je synem havíře Josefa Burdy, žije v osadě Zadov, která patří k městečku, ale její obyvatelé si říkají „Zadováci“. Žijí zde převážně Češi a dva němečtí sedláci. Poblíž městečka se za války zřídí pracovní tábor Krähenberg, z kterého se po válce stane sběrný tábor pro Němce. Kniha se nezaměřuje pouze na události poválečné, ale i na dobu před válkou, a tak čtenář sleduje postupné vyostřování česko-německých vztahů, o čemž svědčí následující ukázka: *„Na šachu bylo krásné to, že při něm žádné rasové ani národnostní předsudky neplatily, záleželo pouze na tom, kdo co umí. A tak hrál Čech s Němcem a Němec se Židem.“*¹⁴⁶ Tato idyla ovšem skončí, Židé jsou odvezeni do Terezína, a Němec s Čechem už se také nechtějí scházet. Další významnou postavou je Hans Hartman, syn německých rodičů Sofie a Gustava, který má staršího bratra Konráda, kterého všechny postavy oslovují Kony. Jeho otec je továrník, vlastní pilu na dřevo, vilu a mlýn. Mezi jeho pracovníky je také několik Čechů, a i proto chce Gustav, aby jeho děti uměly oba jazyky. Hans si hraje venku a zraní se, Petr ho spatří a na vozíku, kam původně dával trávu pro králíky, odveze Hanse k domovu. Skamarádí se, ale jejich přátelství aktuální situace nepřeje, přesto na sebe nikdy nezapomenou.

Petr je spisovatel a učitel českého jazyka a dějepisu. Je nemocný a zbývá mu zhruba rok života. Je synem Josefa Burdy a Elise, která je Němka. Právě díky své mamince umí Petr dobře německy. Ve stáří se rozhodne sepsat svou poslední knihu. Tou knihou je právě příběh dětského přátelství a života v městečku, které naruší 2. světová válka a situace po ní následující. Po odsunu Němců se Petr přijde podívat na opuštěnou vilu rodiny Hartmanů. S otcem odtud vyženou lidi, kteří zde rabují. Na půdě nalezne rodinné album, které si schová a Hansovi ho předá ve chvíli, kdy se jako dva staří muži opět v městečku setkají. Tomuto setkání předchází Petrův dopis Hansovi, kde ho zve na návštěvu. Dopis u Hanse vyvolá spoustu emocí a vzpomínek na dětství, a když přemýšlí nad tím, že opět navštíví Českou republiku, požádá svého syna Bruna o doprovod. Ten ovšem nechápe, proč po tom Hans tak touží. V té chvíli si Hans uvědomí, že: *„Turistický pohled nemohl nahradit citové pouto. (...) Krajina by u jeho doprovodu nenacházela stejný ohlas jako u něj a on věděl, že ač velice*

¹⁴⁵ To přidává knize na autenticitě, protože čtenář zjišťuje, že je příběh založen na skutečných událostech.

¹⁴⁶ HANIBAL, Jirí. S pečetí viny. Praha: Ikar. 2006, s. 12.

*racionální člověk, neubráníl by se dojetí“.*¹⁴⁷ Bruno se snaží svému otci vysvětlit, že domov má v Německu. Ten ovšem s jeho názorem nesouzní a připadá si jako: „*tulák, člověk bez kořenů, které mu dávno tak surově vyrvali“.*¹⁴⁸

Postava Hermíny Erlicherové, představuje člověka, který není spokojen se svým životem. Její občanské jméno je Hermína, ale i v názvu kapitol je uváděna jako Mína. Její otec je Němec a vlastník sklárny, matka je Maďarka s židovskými kořeny. Kvůli této skutečnosti dochází v rodině ke zvratu. Otec se s matkou za války rozvede, aby zachránil podnik. Tento krok vyvolá u Míny a jejího bratra Willyho k otci odpor. Jejich otec je odsunut do Německa, matka zemřela v Terezíně. Mína za války odjede do Budapešti k příbuzným, odtud ale kvůli propadlým dokladům musí odjet. A tak skončí v Německu, kde ji zasáhne bombardování. Na konci války se vrátí do Československa, kde se setká se svým bratrem, který má za manželku Češku, a tak zde může zůstat, stejně jako Mína. Ta získá díky své znalosti jazyků práci v kanceláři, a nakonec se také provdá ze Čecha.

Erika Fenclová je dcerou židovského advokáta. Žije spokojený život, s Mínou chodí k paní Steinové na hodiny angličtiny. Do jejího syna Dominika se Erika zamiluje a společně se snaží přežít v Terezíně. Ale Dominik je převezen do Osvětimi. Do koncentračního tábora je Erika deportována společně s matkou a bratrem, jejich otce odvezlo gestapo. Ona jediná válku přežije, její bratr umře na tyfus tři dny před osvobozením. Je první láskou Konyho Hartmana, společně s Mínou, Konym, Doris a dalšími dospívajícími se v městečku scházejí v kroužku Bardů, odkud je kvůli židovskému původu vyloučena.

Bertie Vogelová je dcera majitele obchodu s látkami. Protože jejímu otci konkuruje obchod Steina, neváhá Bertie o Křišťálové noci rozbít výlohu. Za války je dozorkyní v Krähenbergu. Včas ale stihne tzv. převléct kabát a dělá sekretářku Josefu Burdovi, popře, že byla dozorkyní, a mylně si myslí, že se jí odsun nemůže dotknout. Vypracuje seznam lidí, kteří by do odsunu měli být zařazeni.

Hartmanova rodina je násilně odsunuta, přestože pomáhali Čechům. V této rodině jsou dvě postavy, které se od sebe výrazně liší. Sestřenice Doris Hartmanová je až fanatickou stoupenkyní třetí říše. Ve sběrném táboře využije svého půvabu a uteče s jedním z vojáků do Ameriky. Protipólem k postavě Doris je Annamarie Bienertová, rodinná známá, která si vezme za muže Heinricha Thalara, který je poloviční Žid, což v rodině způsobí pozdvižení.

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 47.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 48.

Starostou se po válce stává Petrův otec Josef Burda, nesouhlasí s násilím, které se na Němcích provozuje. Snaží se tomu zabránit, ale nejde to. Naopak jeho bratr František se násilí nevzpouzí, protože násilí vnímá jako spravedlivou odplatu za válku, a především za jejich bratra Zdeňka, který zemřel v koncentračním táboře. Kvůli rozdílnému pohledu se bratři hádají: „*Někteří ti Doubkovi gardisti jsou stejná sebranka jako nacisti! (...) Chovají se stejně*“.¹⁴⁹ Na to mu František odpoví, takto: „*No a? Oko za oko zub za zub!*“¹⁵⁰

Odsun Němců v městečku probíhá zpočátku bez úředního povolení. První transport vypraví představitelé městečka sami, ovšem bez svolení Josefa Burdy. Nejvíce se to dotýká právě postavy Hanse Hartmana a jeho rodiny. Hans s matkou opustí dům jen s pár zavazadly: „*Matka tlačila vozík, Hans ho táhl, a když se zastavil, aby si otřel pot z čela, pobízel ho mladík s puškou k chůzi. Pár kroků od silnice tekl potůček. Klekl si k němu a pil. Konečně hranice...*“¹⁵¹ Kony má českou manželku a prozatím zůstává. Později se ale k Hansovi a matce připojí i se svou ženou. Žijí v Německu, odkud ale Konyho žena odjede zpět do Čech, protože ji ostatní Němci nepřijali. Jejich otec, který si myslí, že je odsun pouze dočasným opatřením, zakope na zahradě všechny cennosti. Odsunu se však nedožije, je zastřelen dělníkem Rýdlem, který Hartmanovi už dlouho závidí jeho majetek. U vraždy je přítomen Petrův strýc František. Rýdl sám nemá čisté svědomí, za války kolaboroval s Němci a nechal si změnit české jméno za německé: „*Začal okamžitě psát své jméno po německu Riedel a taky poslal své děti Davida a Margu do německé školy.*“¹⁵² Změnit národnost a tzv. optovat mohli Češi, kteří po obsazení pohraničí zůstali. Pokud si ponechali protektorátní občanství, byli stále Čechy. V případě zvolení národnosti říšské se stávali Němci se všemi právy k tomu se pojícími.¹⁵³

Hans neví, co se s jeho otcem stalo, objasní mu to až Petr, když se zmíní, že jeho strýc si psal deník, kde je tato událost popsána, při té příležitosti mu předá i rodinné album. Toto album našel Petr po odchodu Němců v Hartmanově vile. Při setkání dvou starých mužů dojde k seznámení jejich vnučat Josefa a Lotti, kteří nejsou zatíženi národnostní otázkou. Když Hans při svém návratu do městečka zjistí, že hrob jeho dědečka je poničen, řekne své vnučce: *V každém národě se najdou sprostí, suroví lidé, kteří nevědí, co je to úcta,*

---

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 461.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 517.

¹⁵² Tamtéž, s. 304. Znovu příklad, postavy, která mění své jméno, a tím se projevuje její charakter.

¹⁵³ Tamtéž, s. 303.

slušnost... ¹⁵⁴ Přitom si pomyslí, že kdyby lidé, kteří toto udělali, vyrostli jako Němci, byli by oni dozorcí a vrazi v koncentračních táborech. Podobný pohled na minulost má i Petr, který uvažuje nad tím, že: *„Do pohraničí přicházeli lidé čestní, ale také chamtiví, pro které byl konec války vítanou příležitostí, aby se zmocnili majetku, po jakém bažili, domnívali se, že moc a zbraň v ruce jim dává všechna práva.“* ¹⁵⁵

Na konci knihy se Mína, Erika, Hans a Petr znovu setkají v městečku. Při setkání Hanse s Erikou dochází ke značnému napětí. Hans přiznává, že nevěděli, kam Erika zmizela a že jí nikdo z její rodiny neublížil. Erika ho vnímá jako člověka, který neví, že ublížit se právě dá i tím, že člověk neví, co se kolem něho děje, a nechá se oklamat. Protože Hans neví, jak s Erikou lépe navázat rozhovor, pokorně ji požádá o odpuštění za to, co se jí stalo. Erika mu podá ruku. Petr i Hans přiznávají, že sice zažili z pohledu historie velmi dramatické a těžké období plné bolesti, přesto nejsou schopni na to vzpomínat pouze negativně, protože byli mladí a vzpomínky na mládí jsou vždycky krásné. Z příběhu je patrné, že se hlavní postavy staly obětí dějin, které se promítly i do vzájemných vztahů mezi nimi.

---

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 262.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 405–406.

4.4. Pavel Šuba: Klíč k Morgenlandu

Pavel Šuba je český novinář a publicista, editor Českého rozhlasu Radiožurnál. Dvacet let působil jako televizní reportér se specializací na českou armádu. Část roku tráví tábořením v jesenických horách, o čemž se zmiňuje i v rozhlasovém dokumentu, který o historii zaniklé osady Morgenlandu natočil, v roce 2020 za něj získal Česko-německou novinářskou cenu.¹⁵⁶ *Klíč k Morgenlandu* je založen na vzpomínkách pamětníka Adolfa Haubelta. Šuba miluje cestování v poušti, napsal netradiční cestopis Uštknutí Saharou – kniha o hledání malého prince v poušti i v sobě.¹⁵⁷ V roce 2023 vydal vlastním nákladem knihu *Na sudetských horách se nezpívá*, která je také z prostředí Jeseníků.¹⁵⁸

Klíč k Morgenlandu snad nejlépe charakterizuje věta: „*Jen ten, kdo pozná svoje kořeny, může z nich vyrůst a naplno rozkvést,*“¹⁵⁹ která se je napsána na straně s věnováním památce Adolfa Haubelta, posledního Morgenland'ana, a zároveň je zde vzkazem babičky Anni Tieblerové svému vnukovi Johannovi, který si ji pamatuje jen z dětství. „*Johann rozlepil obálku. Byla v ní malá kartička a na ní stálo: ‚Jen ten, kdo pozná svoje kořeny, může z nich vyrůst a naplno rozkvést.‘ Co to má být? O co jde? Johann nechápavě otočil kartičku. Z druhé strany bylo o něco drobnějším písmem napsáno: ‚Milý Johanne, odpusť, že ses musel vláčet tak dalekou cestu kvůli poštilosti staré báby. Nechtěla jsem, aby do mého života nahlédl někdo, kdo by nebyl ochoten obětovat pár hodin svého času. Snad jsi nejel zbytečně. Libá Anni.*“¹⁶⁰

Anni Tieblerová odkáže svému vnukovi Johannovi Tieblerovi starý rezavý klíč, který se stane popudem k pátrání po rodinné historii. Klíč totiž patří k domu v osadě Morgenland, jejíž příběh kniha odkrývá, je zde 12 chalup rozesetých po stráni. Těžila se zde železná ruda, proto se v podzemí nachází labyrint chodeb a šachet. Osada byla v Jeseníkách dlouhá staletí, ale protože zde žili Němci a domy po jejich odsunu byly v 50. letech rozebrány a zbořeny, zůstal

---

¹⁵⁶ ŠUBA, Pavel. Příběh osady Morgenland – Poprvé ji srovnali se zemí Švédů, zanikla ale až s poválečným odsunem. 2020. audio. In. *Česko-německá novinářská cena*. [online]. [cit. 2025-01-28]. Dostupné z URL: <https://cesko-nemecka-novinarska-cena.cz/story/pavel-suba-pribeh-osady-morgenland-poprve-ji-srovnali-se-zemi-svedu-zanikla-ale-az-s-povalecnym-odsunem/> V dokumentu autor popisuje, jak na knize pracoval, je doplněna o autentické výpovědi pamětníků vzpomínající na osadu Morgenland, rudé gardisty a válku obecně. Jsou zde citovány e-maily Adolfa Haubelta, byl poslední Morgenland'an, a jeho památce je kniha věnována. Dokument zpestřuje hudba a zvuky přírody, posluchač má tak pocit, jako by byl na místě společně s autorem.

¹⁵⁷ ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zeď. 2022, obálka zadní strana.

¹⁵⁸ ŠUBA, Pavel. O mně. In *Morgenland*. [online]. [cit. 2025-01-28].

Dostupné z URL: <https://morgenland.webnode.cz/o-mne/> Autor má ke každé své knize webové stránky, kde jsou články, videa, zajímavosti a čtenář si zde může objednat knihu i s jeho podpisem.

¹⁵⁹ ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zeď. 2022, s. 7.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 38.

stát jen jediný, osada upadla v zapomnění. Kompozice knihy je rámcová, rozdělena na 7 částí, každá část je pojmenována dle hlavní osoby, místa děje a časového období, např. Johann, Německo, 2020. Před samotným začátkem knihy je báseň Morgenland a krátká kapitola s názvem Himmelreich –Německo, 2020, kterou může čtenář vnímat jako prolog, protože ho uvádí do děje. Specifická je čtvrtá část, jedná se totiž o Annin deník, vypravěč zde uvede čtenáře do děje tím, že představí, za jakých okolností Johann deník čte, pak následují jednotlivé deníkové záznamy, které jsou přerušeny jen zřídka fokalizací na Johanna, díky čemuž se čtenář dozvídá jeho názor. První záznam je ze 6. října 1938 a poslední z 24. června 1945, poté následuje vypravěčova fokalizace na Johanna a záznam z whatsappového chatu, kde se Johann svých vrstevníků ptá, jestli něco vědí o sudetských Němcích. Střídají se zde dvě časové linie, Johannova z roku 2020, která začíná v Berlíně a končí v Ranné neboli Morgenlandu. A linie Anni, která začíná v Morgenlandu v roce 1922 a končí odsunem do Himmelreichu. O jejím dalším osudu se čtenář dozvídá z vyprávění ostatních postav. Johannovo pátrání po rodinných kořenech končí v Morgenlandu, dnešní obci Ranná. Zde se díky recepční Lucii z hotelu v Malé Morávce setká se svým dědou Janem Podlahou. Vztah mezi Anni a Janem tematizuje pátá část s názvem Anni a Jan. Vypráví si celý příběh znovu a doplňují ho o informace, které vědí. Johann se tak dozvídá, že Walter zachránil Janovi život, dotáhl ho do Malé Morávky a sám zde zemřel. Následně Lucie a Johann u jasanu, kde se do sebe zamilují, vyfotí podobnou fotografií jako v minulosti Jan. Tuto scénu lze vnímat jako propojení minulosti se současností. Na obalu knihy najdeme na přední straně mapu oblasti Morgenlandu v němčině, na zadní straně pak mapu novodobou v češtině, kde už je Malá Morávka.

Anni a Johann jsou ústředními postavami příběhu. Anni je narozena 3. 8. 1922 za bouřky u velkého jasanu. Jak bude zmíněno později, tento 200 let starý jasan je v knize důležitým místem, kde se odehrává řada událostí. Anni je samotářka, v mládí chodí ráda k jasanu, kde je obraz svaté Barbory.¹⁶¹ Její život je rámován narozením a smrtí v 97 letech u jasanu, bohužel to není ten stejný jasan. Umírá se svou fotografií z mládí, kterou vyfotil její milý Jan Podlaha. *„Na první pohled by se mohlo zdát, že fotka byla pořízena právě tady, v Himmelreichu na východě Německa. Všechno tomu nasvědčovalo. Na obrázku byla louka, jasan, Anni Tieblerová zasněně opřená o strom. (...) Že stará fotografie nepochází odtud, ale z místa*

---

¹⁶¹ Tento jasan a obraz sv. Barbory je v Morgenlandu, dnešní obci Ranná dodnes. I tímto drobným detailem je možné zpozorovat, že autor při psaní pracoval s faktickými informacemi a místo důvěrně zná.

vzdáleného 600 kilometrů, to už by poznal jen málokdo.“¹⁶² Anni má dva starší bratry, mají spolu hezké sourozenecké vztahy. Jako Němci jsou povoláni do wehrmachtu, nejstarší Franz zemře 25. 9. 1945 v Puškinově Sele na jižním předměstí Leningradu a mladší Walter, který se v dětství popálil a má tak jizvu na obličeji, se sice vrátí zpět do Morgenlandu, ale se svou rodinou už se nesetká. Důležitou osobou v životě Anni je kromě jejích milovaných rodičů a bratrů Jan Podlaha, topič ve vlaku a později strojvedoucí, se kterým se seznámí v roce 1938 právě u jasanu, kde ji Jan potajmu vyfotí, a následně jí fotografii i s dopisem, kde se jí představí, věnuje s tímto vzkazem: „*Ich liebe dich für immer. J.*“¹⁶³ Psaní jí schová u jasanu, Anni mu na jeho dopis odpoví, protože ještě neví, že Jan je v roce 1938 přeložen do vnitrozemí.¹⁶⁴ Zamilují se do sebe. S Anni se znovu setkají až po válce, kdy spolu prožijí pár krásných chvil. Jan při svém návratu do pohraničí narazí v Bruntále na zástup žen, dětí a starců, kteří jdou zbiti, s hákovými kříži na zádech se svými zavazadly pryč z města. Jan se zeptá gardisty, kam ty lidi vedou, a dostane se mu následující odpovědi: „*Na túru, provětrat na čerstvý vzduch, než odtáhnou do Němec.*“ (...) „*Pěkně přes Vrbno, Vidly, Jeseník, Branou až do Králík.*“¹⁶⁵

Kluk z osady Ignác Kuchler, se kterým Anni chodila do školy, obdivuje Hitlera a chtěl by si ji vzít, Anni ho však nemá ráda. Přijde na to, že se Anni schází s Čechem, a udá ji jak jejímu otci, tak rudé gardě. Gardisté přistihnou Jana s Anni v lese. Anni se podaří uprchnout, Jan je surově zbit. „*Tak vida, ten skopčák nelhal! Je po sedmé večer, všichni Němčouři mají být zalezlí doma jako krysy, a ty se nám tady s nějakou německou děvkou kurvíš!*“ (...) *Útočníci se během chvíle zorientovali, dostali Jana znovu na záda a začali ho lynčovat.*“¹⁶⁶ Zachrání ho právě Walter, který je zde schován, vystřelí po gardistech a tím zachrání Janovi život, on sám totiž zemře. Anni si pak celý život myslí, že Jan zemřel. Protože veškeré dopisy, které ji Jan posílá do Německa, posílá Ignác, který je pošťák, zpět, a Anni je tak nikdy neuvidí. Jan Podlaha se při své práci u dráhy setká se strojvůdcem Adolfem Schönerem, který vždy chodí slušně oblečen a lpí na tom, aby všude přijeli načas. Říká Janovi tuto větu: „*Chci, abyste jednou provždy věděl, že tenhle kopec vyjedeme buď všichni, nebo nikdo.*“¹⁶⁷ Na Jana je sice přísný, ale má ho rád. Přezdívá mu české štěně. Když se po válce znovu ve

¹⁶² ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zed'. 2022, s. 13–14.

¹⁶³ „Budu tě navždy milovat. J.“ Tamtéž, s. 14.

¹⁶⁴ Tématu odchodu Čechů z pohraničí v roce 1938 se věnuje například kniha BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*. Praha: Karolinum, 2013.

¹⁶⁵ ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zed'. 2022, s. 154–155. Trasa, kterou gardista zmiňuje je trasa hladového pochodu z Krnova do Králík.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 169.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 91.

stanici Malá Morávka setkají, má Schöner bílou pásku přes rukáv, ale Jana moc rád vidí. „Šajze, posila je tady! České štěně! Teda spíš pořádný psisko!“ (...) Objali se, ale Jan cítil, že je něco jinak. Sjel očima na Schönerův rukáv, který obepínala bílá páska s velkým písmenem ‚N‘. Sakra, copak toho nebylo dost? Davidova hvězda a teď tohle? (...) ‚Nebo je to střídání?‘ ‚Pane Schöner, dyť jste sám říkal – buď tenhle kopec vyjedeme společně, nebo vůbec – to platí přeci pořád...‘; ‚To jsi hodnej Hans, ale...“¹⁶⁸ Vedoucí depa, dá Schönerovi výpověď. Jan se snaží za něj zaručit, aby mohli dál jezdit společně. Je to ovšem marné. Schöner je Němec a musí dle nařízení opustit republiku.

Tématem knihy kromě odsunu Němců a hledání rodinných kořenů je také poznamenání dětí odsunutých, kteří stejně jako jejich rodiče nebyli nikdy přijati jako čistokrevní Němci, byli přistěhovalci, cizinci, Češi jen mluvící německým jazykem. Toto vyrovnávání se s minulostí je ukázáno na postavě Gerharda, otce Johanna, kterému se děti ve škole smály. A právě proto, že je poznamenán touto zkušeností, si nepřeje, aby Johann pátral po rodinné historii.¹⁶⁹ Gerhard je totiž synem Čecha Jana Podlahy a jak dokazuje následující úryvek, Gerhard si tento fakt dlouhá léta odmítal přiznat. „*Otce se Johann dovolil na dědu bezelstně zeptat jen jednou jedinkrát. Následoval obrovský řev. Bylo to v garáži, táta měnil pneumatiku u závodního mercedesu. Gerhard se tehdy na syna nejdřív nevěřičně podíval, pak praštil obrovským utahovacím klíčem o kamennou podlahu, až se v přitmě rozletěly jiskry, zařinčelo to poplašeně jako zvon při požáru a pak se rozduněl hlas: ‚Jakej děda? Žádnej děda. Jsme Němci. Rozumíš?‘*“¹⁷⁰ Když Johann zjistí celou pravdu, otec se mu přizná k důvodům, proč nechtěl, aby se pokoušel zjišťovat minulost. „*Víš, já se sice narodil v Německu, ale jak už jsi zjistil, tvoje babička Anni pocházela z Československa, ze Sudet. Tak si jen představ, jak se ke mně kamarádi chovali. Vlastně jsem kamarády neměl.*“¹⁷¹

Prvního června 1943 přijela z Říše do Morgenlandu Annina teta Bertha a sestřenice Ursula a Frieda, protože jejich dům v Dortmundu zasáhlo bombardování. Právě teta a její dcery jsou do odsunu zařazené jako první. K Tieblerovým přijde 21. června 1945 Čech v civilu a s pistolí všem přikáže nosit bílé pásky přes rukáv, zkontroluje doklady a Berthe s dcerami oznámí, že za hodinu musejí mít sbalené nejnnutnější věci a hlásit se na Národním výboru v Malé Morávce. Dále řekl: „*Pomažeš pěkně zpátky do Říše a nebojte, nemusíte se loučit, vy ostatní*

¹⁶⁸ ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zeď. 2022, s. 157.

¹⁶⁹ Na postavě Gerharda je možné vidět důsledky předání generačního traumatu.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 31. O nepřijetí přistěhovalých Němců do Rakouska se zmiňuje POLLACK, Martin. Ne všechny oběti si byly rovny. Střípky vzpomínek. In *Brněnský pochod smrti*. Brno: Větrné mlýny. 2012, s.19–28.

¹⁷¹ ŠUBA, Pavel. *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zeď. 2022, s. 181.

už brzy vypadnete za ní, svině německý.“¹⁷² Lidé z Morgenlandu byli do odsunu zařazeni až v září 1946 z důvodu, aby sklidili a odevzdali úrodu. Dostali následující úřední oznámení: „6. září 1946 budete v 7 hodin ráno s ostatními členy rodiny před Gasthausem Fritsch v Morgenlandu připraveni k přesídlení do Německa...uzamknout vchodové dveře...slušně oblečení...průkazy totožnosti...zalepit klíčové dírky...potraviny na sedm dní...uhasit oheň...klíče předat členu místní správní komise...vzít s sebou 50 kilogramů...“¹⁷³ Anni si ale klíč od svého domu vezme s sebou zašitý v botě, je to: „*tajemství ševce a jeho dcery. Zbytečnost. Prostopášnost, za kterou hrozí provaz. Tam v botě, v podrážce. Klíč. (...) Klíč k návratu. Klíč k domovu. Klíč k Morgenlandu.*“¹⁷⁴ Když rodina Tieblechových projde prohlídkou a nastoupí do vlaku, prohlásí Čech v civilu: „*Máte co jste chtěli. Heim ins Reich!*“¹⁷⁵

---

¹⁷² Tamtéž, s. 147.

¹⁷³ Tamtéž, s. 166.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 171.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 173.

4.5. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch

Kateřina Tučková je česká spisovatelka, dramatička, kurátorka výstav. Během svých studií v Brně žila v místech, kde do roku 1945 žili Němci. Tento fakt ji inspiroval k napsání románu *Vyhnání Gerty Schnirch*¹⁷⁶ (2009). Mezi její další knihy patří novela *Montespaniáda* (2006), romány *Žitkovské bohyně*¹⁷⁷ (2012), *Bílá voda*¹⁷⁸ (2022).¹⁷⁹ Vystudovala historii umění, proto mezi jejími díly nalezneme řadu odborných publikací z tohoto oboru, například: *Fabrika: Příběh textilních baronů z moravského Manchesteru* (2014), *Národní malba* (2009) a další. Je také autorkou monografie *Věra Sládková, prozaické dílo* (2009). Na divadelní scénu vstoupila v roce 2018 v divadle Husa na provázku hrou *Vitka*. Stejný rok byl uveden ve Švandově divadle *Bratr spánku*.¹⁸⁰ Erik Gilk *V souřadnicích mnohosti* uvádí, že Tučková patří mezi spisovatele, jejichž motivací ke psaní je osobní angažovanost na událostech. Se znalostí historických okolností a inspirována skutečnými osudy se událost stává pozadím pro osobní příběh trpící hrdinky.¹⁸¹ Dodává, že při konstrukci postavy Gerty využila autorka vzpomínek mnoha účastnic brněnského divokého odsunu.¹⁸²

Knihy je rozdělena na prolog a 5 částí děje, které se jmenují: Válkou s cejchem Schnirchů; Když se kácí les, lítají třísky; Město Deutschfrei; Minulost přítomná; Sóló pro Barboru. Na konci je slovníček místních názvů. V knize jsou dialogy napsány neznačenou přímou řečí,¹⁸³ která promluvu postavy neoznačuje uvozovkami, ale pomlčkou: – *Mluv normálně,*

---

¹⁷⁶ Román byl zdramatizován. Inscenaci, která získala Cenu Divadelních novin 2015 v kategorii Činoherní divadlo, má ve svém repertoáru HaDivadlo v Brně. Viz HaDivadlo. *Hra. Vyhnání Gerty Schnirch*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.hadivadlo.cz/hra/vyhnani-gerty-schnirch/> Kromě dramatického zpracování, se román dočká i zpracování filmového. Viz ČERNOHORSKÁ, Hana – HLOUŠKOVÁ, Lenka. V Brně vlály vlajky s hákovými kříži. Točí se Gerta Schnirch. In. *Novinky.cz*. [online]. 8. 3. 2025. [cit. 2025-03-09]. Dostupné z URL: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-filmy-serialy-v-brne-vlaly-vlajky-s-hakovymi-krizi-toci-se-gerta-schnirch-40511696>

¹⁷⁷ Divadelní adaptaci tohoto románu má ve svém repertoáru Divadlo pod Palmovkou. Viz Divadlo pod Palmovkou. Inscenace. *Žitkovské bohyně*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://podpalmovkou.cz/inscenace/zitkovske-bohyne>

¹⁷⁸ Bílou vodu uvádí Městské divadlo Brno. Viz Městské divadlo Brno. Inscenace. *Bílá voda*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL <https://www.mdb.cz/inscenace/615-bila-voda> Výše zmíněné inscenace uvádí či uváděly také další česká divadla. Viz Divadlo & Film & Dokumenty. In *Kateřina Tučková*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.katerina-tuckova.cz/divadlo-film-dokumenty/>

¹⁷⁹ O autorce. In *Kateřina Tučková*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.katerina-tuckova.cz/o-autorce/>

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ GILK, Erik. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch In FIALOVÁ, Alena, (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia. 2014, s. 587. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:6983b162-faae-4a3d-8174-a6b1d32b0d39>

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Podrobněji o tomto způsobu řeči DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vyd. 2. Příbram: Pistorius & Olšanská. Scholares. 2014, s. 26.

říkala nechápavě, když u nedělního oběda i matka servírovala s němčinou. Matka, která dřív mluvívála výhradně česky.¹⁸⁴ Jsou tu také dopisy, které si navzájem posílají ženy, které společně žily u Ziepfilové. Děj se odehrává v Brně, následně pak v Pohořelicích a v Perné, kde Gerta žije s dalšími 9 ženami, které se jmenují Maria Schrammek, Susane Bauer, Johanna Polivka, Hermína Herzigová, Ulrika Pipalová, Antonie Ainigerová, Edeltraud Ressoová, Teresa Bayer a Rosalia Schwarz u paní Zipfelové, než se opět vrátí do Brna. Na uvedených jménech je možné si povšimnout, že některé z žen si své německé jméno počeštily. Perná je vesnice, kde po desítky let spolu žili Němci, Češi, Rakušané, měli i svoje tradice, ovšem to všechno skončilo.

Příběh ústřední postavy Gerty Schnirch začíná v roce 1938, kdy se přátelí s Češkou Janinkou. Chodí společně malovat na kurzy pana Kmety, který roku 1939 zmizí a děvčata přijdou o malování, které je nejvíce spojovalo. Gerta si jako dospívající dívka plně neuvědomuje přicházející zlo v podobě války. Společně se svým bratrem Friedrichem jsou dětmi ze smíšeného manželství, jejich matka Barbora je Češka, otec Friedrich Němec. Nevraživost mezi Čechy a Němci se zde promítne do kamarádství s Janinkou, která dostane zákaz se s Gertou stýkat a na konci války ji nenávidí, protože dává Gertě za vinu vše, co jí Němci provedli, a nejraději by jim vše oplatila. „*Jak to, že taková má dítě, a ona, žena primáře, Jana Rozsývalová, nemůže? Jak to? Kvůli nim, vrahům německým (...)*“¹⁸⁵ Promítne se také do rodinných vztahů. U Schnirchů se dříve mluvilo česky i německy, ale protože otec věří v árijskou rasu a Čechy považuje za méněcenné, jejich rodina se rozdělí. Otec i bratr začnou opovrhovat Gertou i matkou Barborou. Otec zakazuje mluvit v rodině česky. Gerta tento zákaz nechápe, přijde jí absurdní. Mrzí ji, když začne matka mluvit německy, i když dřív mluvila výhradně česky. Po smrti matky a odchodu bratra do wehrmachtu zůstane Gerta s otcem sama. V tu dobu se Gerta schází s Karlem Němcem, vypadá to na vážnou známost, ovšem do doby, než Karel zjistí, že je Gerta těhotná. Bohužel už se nikdy nedozví, že byla znásilněna svým otcem. Bratr Friedrich vzhlíží k otcí a je nadšen, když může vstoupit do armády, i na smrtelné posteli stále věří v Říši, nepřipouští si vinu za smrt mnoha lidí.¹⁸⁶ Nesnáší češtinu jednak proto, že mu připomíná matku, a také vraždu volyňských Čechů v obci

---

¹⁸⁴ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 22.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 310.

¹⁸⁶ V postavě Friedricha je možné sledovat paralelu s Hanskarlem z Rozpůleného domu, který se také těší do armády.

Sergejevka-Michna a Českém Malíně,¹⁸⁷ za kterou je povýšen na Oberfeldwebela. Při vraždách v Českém Malíně zaslechne v češtině tyto prosby o milost: „*Dodávky plníme! Za co? Smilujte se!*“; „*Ale pak zase ta čeština. Ten ryk, ty prosby k Bohu, k nim, k němu, Friedrichovi, a všechno v češtině (...)*“.¹⁸⁸ České prosby o milost už nikdy nedostane z hlavy, nemůže na masakr zapomenout: „*Ty noci, ve kterých slýchal matčin jazyk, plebskou, neváviděnou češtinu nenáviděné matky (...)*“.¹⁸⁹ Po této zkušenosti začne každý den pít domácí pálenku, protože jinak není schopen fungovat. Friedrich zemře ve Frankfurtu nad Mohanem 30. 10. 1980, se stálou myšlenkou na sjednocení etnicky čisté Evropy.

Karel Němec zahraje v Gertině životě důležitou roli, když pro ni přijede do Perné a odveze ji zpět do Brna. Je členem Krajského národního výboru, ovšem poté, co se na Gertině popud začne zajímat o skutečný počet zemřelých při pochodu a následně v Pohořelicích, zmizí.¹⁹⁰

V knize upozorňuje Karla místopředseda Krajského národního výboru Pešek, který není spokojen s tím, že se snaží Karel dohledat dokumenty: „*Co se během toto vyhánění přesně dělo, to ví jen kápo každého úseku. Ale jedna věc je jistá. I kdyby se tam něco stalo, nikdo, opakuju, nikdo se to tom nesmí dozvědět. Víš proč soudruhu?*“¹⁹¹

Kromě ústředního tématu divokého odsunu Němců z Brna se Gerta se svou dcerou Barborou musí vyrovnávat s cejchem nepřítele státu a jejich německé kořeny jsou jim neustále předhazovány. V době komunismu se stanou třídně nespolehlivými občany, Barbora nesmí studovat svou vysněnou školu a Gerta pracuje ve fabrice a jen těžko shání slušně placenou práci, přestože má vystudovanou obchodní akademii. Z jejího platu je jí strháváno 20 % na fond národní obnovy. To vše má následně dopad na psychiku Gerty i vztah s Barborou. Ten zlepší až vnučka Blanka, která se zapojí do iniciativy ohledně omluvy

---

¹⁸⁷ Masakru v této obci, kde byli lidé zaživa upáleni ve stodole, se věnuje Vojenský historický ústav. Viz VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV. *Nezapomeneme-pomstime*. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://www.vhu.cz/exhibit/nezapomeneme-pomstime/> Tragédii, ve vesnici Michna-Sergejevka připomíná Paměť národa. Viz PAMĚT NÁRODA. *Beneš František*. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://www.pametnaroda.cz/cs/benes-frantisek-20161010-0> Dále se tomuto tématu věnují například publikace DUFEK, Vladimír. *Mučednické obce na Volyni: Český Malín: Michna-Sergejevka: vyhnanci na Sibiř*. Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. 2002. A také, MARTINOVSKÁ, Darina – ŘEPÍK, Josef. *Český Malín: Lidice volyňských Čechů*. Nymburk: Vega-L. 2010.

¹⁸⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 382.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 382.

¹⁹⁰ Zde si čtenář může spojit postavu Karla s dřívější realitou. Komunisté nestáli o to, aby byl znám přesný počet zemřelých, protože by to mohlo vzbudit pozdvižení a poukázat na unáhlenost a nepromyšlenost celé akce. Více o Pohořelické tragédii: STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. 2005.

¹⁹¹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 251.

představitelů města Brna¹⁹². Dcera Barbora je poznamenána tím, že Gerta zažila odsun, děti ve škole se jí smějí, učitelka proti této šikaně nezasáhne, naopak ji i podněcuje: „*Tam by mně ostatní děcka zase nadávaly, zahnal by mě do kouta a hrály by se Lidice a učitelka by dělala, že to nevidí. (...) pak mě honili a hrálo se na mučení a já vždycky byla ta mučená, protože jsem musela odpykat, co jsme provedli Čechům a Židům.*“¹⁹³ Barbora ve škole plete písnička a učitelka ji chce přeradit do zvláštní školy, zároveň tvrdí, že se to děje proto, že čeština není Barbořin a Gertin jazyk.

Po válce musí Gerta nosit na rukávu bílou pásku s N a odklízet suť po bombardování. Zahlédne zde lidi, kteří kolaborovali s Německem a teď se tváří, že byli vždy loajální. Když do města přijede na návštěvu prezident Edvard Beneš, Gerta je vyděšená, když uvidí, jak silná zloba vůči Němcům mezi lidmi panuje. Na náměstí začnou lidé křičet tato slova:

„Smrt Němcům, smrt Němcům! ozývalo se kolem.

Vylikvidovat!

Trest Němcům!

Smrt Němcům!

Němci ven!

Raus!“¹⁹⁴

Gerta je z tohoto projevu značně zmatená a rozrušená, přemýšlí nad tím, kterým přesně Němcům je přána smrt. Jestli těm, kteří pomáhali budovat Říši a sebrat majetek Židům i Čechům, nebo úplně všem Němcům. Odsun z Brna je pro Gertu nepochopitelný, utěšuje se tím, že nic neprovedla, a navíc má po matce i české kořeny. Prosí domovníka, aby se za ni přimluvil a ona mohla zůstat. On ji svou pomoc přislíbí pod podmínkou sexuálního poměru. Gerta donucena okolnostmi a strachem z budoucnosti souhlasí. Domovník zneužije její důvěry a jednoho dne jí donese list o tom, že je zbavena majetku a zařazena do odsunu.

„Otevřela a za dveřmi stál domovník. V ruce třímал papír, kterým jí zamával přímo před nosem. Gerta na něj pomalu zaostřila. „Vyhláška... Němci v obvodu města Brna, a to ženy a děti, dále muži pod 14 let a nad 60 let a muži práce neschopní, buďtež z města vyvedeni.

---

¹⁹² V roce 2001 vyslovilo město Brno první lítost nad odsunem brněnských Němců. Viz MAREK, Jaromír. *Politování nad odsunem Němců z Brna*. 18. 5. 2001. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://cesky.radio.cz/politovani-nad-odsunem-nemcu-z-brna-8039818>

¹⁹³ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 301.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 80.

*Tyto osoby mohou si vzít s sebou věci, co unesou, nikoliv však klenoty a vkladní knížky... dnes 30. května 1945 o 21 hodině...dál nečetla.*¹⁹⁵

Dne 30. května 1945 se průvod Němců dá na pochod k rakouským hranicím. Na své cestě je Gerta svědkem mnoha vražd, bití, znásilnění, které zažije na vlastní kůži. Jediný důvod, proč bojuje za svůj život, je dcera Barbora. Z Postoloprte se dostane díky tomu, že řekne, že je práce schopná, a s dalšími ženami se dostává do Perné, kde společně žijí u paní Zipfelové. Ta jim hlídá děti, stará se o ně a jako jedna z mála obyvatel vesnice se k nim chová s respektem. Žije zde ještě její snacha Ida, ta není k ženám tak shovívavá.¹⁹⁶ Ženy zde pracují na poli, Gerta se díky své znalosti češtiny, němčiny a úřednických záležitostí stává sekretářkou starosty. Starostou je zde Josef Schmidt. Němec, který je antifašista a partyzán. Myslí si, že nemůže být odsud odsunut, Češi ho ale přestávají respektovat a nesouhlasí s tím, aby byl starostou. Proto jednoho dne uteče společně se svou rodinou za hranice. Nabízí útěk i Gertě, tak odmítne. Schmidt společně se statkářem Hubertem Šenkem vystaví německým ženám papíry pro nepostradatelnost, aby mohly zůstat na práci v Perné. Gerta na pozici sekretářky zůstává i po zmizení Schmidta.

Jak bylo zmíněno výše, některé z žen včetně Gerty si nechají počeštit své jméno, to odmítne Johanna Polivka, která věří, že se její manžel vrátí z prací v Brně, a u svých dětí nezapírá německví, jako to dělá Gerta.¹⁹⁷ Do domů po odsunutých Němcích se stěhují lidé z vnitrozemí, mezi nimi i rodina Jechů. Ti se po vesnici stěhují do různých domů a stále si nemohou vybrat, kde zůstanou, zároveň se do vesnice stěhují jejich příbuzní.¹⁹⁸ Kniha končí kapitolou Sóló pro Barboru, kde Barbora vzpomíná na společný život s matkou. Gertin život vnímá jako nenaplněný a zbytečný.¹⁹⁹ A své mámě vyčítá, že na konci svého života tak úzkostlivě toužila po omluvě za odsun, které se ale stejně nedožila.²⁰⁰

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 77.

¹⁹⁶ Nakonec se provdá za Huberta Šenka, který vlastní statek. Ale po roce 1948 je její manžel odvezen do jáchymovského lágru a ona vystěhována.

¹⁹⁷ Později se dozví, že její muž byl umučen v pracovním táboře. Více o pracovních táborech, Kounicových kolejích a Lidovém soudu v Brně je možno nalézt v publikaci: BRUMMER, Alexandr – KONEČNÝ, Michal. *Brno účtující: průvodce městem v letech 1945-1946*. Brno: Host. 2017.

¹⁹⁸ Jechovi spáchají mnoho zla, ale protože existuje zákon, který ospravedlňuje excesy páchané na Němcích, nejsou potrestáni. Nakonec se zde Jech stane předsedou družstva i národního výboru.

¹⁹⁹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host. 2022, s. 410.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 407.

4.6. Štěpán Javůrek: Sudetský dům

Autor, byl představen u analýzy knihy *Chaloupky*. Pro trilogii *Sudetský dům* čerpá z historie kraje, z vyprávění o událostech, které se zde odehrály.²⁰¹

Na začátku knihy je Slovo autora, kde autor upozorňuje na fakt, že příběh v této knize se odehrává v neznámých horách a v neznámé vesnici. Obec Glasendorf v Krkonoších kdysi opravdu existovala a zanikla po 2. světové válce. Ovšem knižní Glasendorf je smyšlený. Autor zde uvádí, že není podstatné, kde se příběh odehrává, ale jde o lidi, kteří příběh vytvářejí. Jednotlivé kapitoly jsou označeny rokem 1945, konkrétním měsícem a konkrétním dnem. Pokud se děj v kapitole vztahuje na více dní, je uvedeno, ve kterých dnech se příběh odehrává. Na začátku knihy je vždy jedna kapitola věnována jedné z rodin, až do chvíle, kdy se obě rodiny 1. června 1945 setkají. Příběh je zakončen odjezdem Němců z obce Glasendorf, kdy jsou v nákladřácích odvezeni do Brodu na nádraží. Mnoho z nich se utěšuje myšlenkou, že je to dočasně a že se vrátí. Snaha autora o uměleckou paralelu se skutečným dějem je pro čtenáře vzhledem k možnosti intenzivněji prožít příběh postav silnější než při historickém zpracování tématu.

Děj knihy začíná v březnu 1945 a končí 6. srpna 1945. Sledujeme příběh dvou rodin, jedné české, manželů Marie a Jiří Smolíkových a jejich syna Františka, kteří žijí v Praze, a druhé německé, manželů Hannelore a Heinze Fuchsových, jejich dětí Pauly a Jense, kteří bydlí v pohraničních horách v obci Glasendorf. Postava Jense zde samostatně nevystupuje, pouze o něm ostatní postavy hovoří. Narukoval do armády. Jejich světy se 1. června 1945 propojí, když česká rodina přijede do Glasendorfu za novým bydlením. Smolíkovi jsou udiveni, že Fuchsovi umí česky. Stávají se novými majiteli domu, Němci čekají na odsun. Musí svůj dům uvolnit, přesunout se do horního patra, kde jsou pouze dvě malé místnosti a kuchyňka. Rodiny se musí naučit žít společně v jednom domě a společně hospodařit, odstranit předsudky a zášť vůči druhému. Právě společné hospodaření je nejvíce sblíží. V knize je také patrné téma komunismu, hlavně díky postavě Vojtěcha Tomečka, který v Glasendorfu zřídí revoluční národní výbor. Je to zlý člověk a sadista. Bojí se ho i jeho spolupracovníci. Nařídí, že se Glasendorf bude nyní jmenovat Skláře, a protože to dosavadní starosta nevysloví správně, nechá ho zastřelit a sám sebe pak jmenuje starostou. Při prohlídce domů chce nechat

---

²⁰¹ JAVŮREK, Štěpán. Doba po roce 1948 je daleko větší bahno než válka. In *Novinky.cz*. Rozmlouvala Houšková Lenka. 25. 2. 2023. [online]. [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-spisovatel-stepan-javurek-doba-po-roce-1948-je-daleko-vetsi-bahno-nez-valka-40422802>

odvést a znásilnit Paulu. Naštěstí k tomu nedojde, protože v tu chvíli přijíždí Američané převzít správu nad vesnicí. Vojtěch Tomeček se narodil v česko-německé rodině, jeho otec ho ale i s matkou vyhodil na ulici, a právě možná proto cítí Vojtěch takovou zášť vůči všem Němcům. Jeho původní příjmení bylo Falmer, příjmení „Tomeček“ získal od druhého manžela své matky, úředníka Tomečka.²⁰² Z česko-německé rodiny je také starý Julius Mayer, který v Glasendorfu žije od dětství. Spřátelí se se Smolíkovými a vymyslí plán, jak by se mohl František s Paulou oženit. Je zabit místními cikány, které objedná Tomeček. První setkání se Smolíkovými probíhá takto: „*Nejste vy ti Češi, kteří se nastěhovali k Fuchsovým?*“; „*Ano, to jsme my*“; „*Tak ať se vám tady dobře daří,*“ potřásl rukou Marii, Jiřímu a pak ji napřáhl k Františkovi. Ten mu ale uhnul pohledem, minul Mayerovu pravici a vydal se na další cestu. (...)“²⁰³ Jiří chtěl zasáhnout, ale Mayer mu odpověděl: „*Jen ho nechte. Má dobré oči, (...) přijde sám na to, že se s takovými předsudky, které nosí v hlavě, mýlí.*“²⁰⁴ Mayer se nakonec stane pro rodinu blízkým přítelem.

Němci v Glasendorfu se scházejí se v Hörmanově stodole, kde diskutují o aktuálním dění, přirozenou autoritu zde má učitel Otto Blaschke. Utěšovali se tím, že oni obyčejní lidé za nic nemohou, a tak nebudou odsunuti. Jeden z lidí na schůzi řekl: „*Dobře. Chápu, že odsud budou vyhnáni ti, kterým prokážou vinu za válečné činy. Ale to se nás, obyčejných lidí, přece netýká.*“²⁰⁵ Ovšem starosta jim připomene seznamy Židů a příběh s českým četníkem, kterého v roce 1938 zbili a poté ukamenovali. Heinz Fuks o této události po cestě domů přemýšlí, o své vině a nevině. O tom, co měl udělat lépe. Mlčel, protože chtěl štěstí pro svou rodinu. Zároveň ale neví, jestli to všechno, nad čím přemýšlí, nejsou jen výmluvy.²⁰⁶ S podobnými pocity se vyrovnávají také Smolíkoví, kteří jsou 10. května 1945 svědky znásilnění své sousedky, která má 2 děti. Její odvaha otevřít dveře svého bytu zachránila Smolíkovy před tím, aby ruští vojáci vyrazili dveře do jejich bytu. Schovají se doma a nezasáhnou, protože mají strach, ale vzápětí je dožene stud. Tato událost však silně ovlivní Františka, který zjistí, že být hrdinou a zastat se někoho v bezpráví, není jednoduché. Nicméně se o to od této chvíle postupně pokouší. Blaschke v polovině června 1945 na jedné ze schůzí Němců vysloví následující: „*Svět je po válce vzhůru nohama a nic není tak, jak má být. Nám, Němcům, dávají válku za vinu. Musejí nás potrestat! Zároveň ale již teď všichni mezi řečí přiznávají, že odsun nás, sudetských Němců, je křivda. Nechat nás tady nemohou, ale vzít nám naše domovy, které*

---

²⁰² Další příklad změny jména.

²⁰³ JAVŮREK, Štěpán. *Sudetský dům*. Brno: MOBA. 2022, s. 146.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 106.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 44.

*nám po staletí patří, také ne! A tak se to vyřeší tím, že nás teď pro pořádek přemístí do Německa, a až se vše uklidní, vrátíme se zpátky do svých domovů.*²⁰⁷ Tato slova na schůzi rozpoutají dohady, nakonec však odcházejí lidé s myšlenkou, že má učitel pravdu, protože taková křivda, jakou by bylo sebrání domova, se přeci nemůže stát.

Největším vývojem prochází postava Františka Smolíka, který na konci války nemůže Němce vystát a nejrady by se všem pomstil. Rodinný přítel, profesor Otakar Horák, díky kterému získá rodina dům v Glasendorfu, ho upozorňuje na chybnost jeho pohledu: *„Oko za oko je zákonem staré Mezopotámie, Františku (...). Ale do moderní společnosti nic takového nepatří. Ostatně jsou to jen lidé jako my.*“²⁰⁸ A dodává, že i kdyby byl dobrý jen jeden Němec, neměl by trpět kolektivní vinou.²⁰⁹ Zároveň Františka nabádá, aby nebyl tak nadšen z příchodu Rudé armády a komunistů. František to z počátku nechápe, ovšem poté, co má bližší zkušenost s komunistou Vojtěchem Tomečkem, pochopí profesorova slova.²¹⁰ František potřebuje čas, aby sám zjistil, že má profesor pravdu. Do Glasendorfu přijíždí jako nepřítel Němců a na Fuchsovy se kouká s opovržením, ovšem když dojde na odsun, je zmatený a smutný. Nepřeje si, aby Fuchsovi odjeli, chápe, že trest je nutný, ale v jeho očích Fuchsovi nic neudělali.

Odsun v knize byl převážně v režii Tomečka, který nařídí, že kdo z Němců vyjde ze svého domu bez označení písmenem N, bude zastřelen. Zároveň chce být jedním z prvních, kdo Němce z obce, kterou spravuje, odsune. V neděli 5. srpna 1945 přijde do domu voják s následujícím prohlášením: *„Rozhodnutím československých úřadů budete vysídleni ze země. Máte dvě hodiny na to, abyste se zabalili a připravili na cestu. Po uplynutí lhůty spořádaně čekejte se svými zavazadly u silnici. S sebou si smíte vzít zavazadla o maximální váze třicet kilogramů na hlavu. Pokud podmínku nesplníte nebo nebudete připraveni na transport včas, nebude vám povoleno vzít si jakákoli zavazadla. A nepokoušejte se utéct nebo se rozhodnutí vyhýbat. Nemá to žádný smysl.*“²¹¹ Nakonec přišli tři Češi a jeden voják zkontrolovat váhu kufrů a jejich obsah. Když Fuchsovi opouštějí dům, Jiří daruje Heinzovi fajfku a tabák a Hannelore obejmě Marii a řekne: *„Nic vám nevyčítáme! Pamatujte si to. Vůbec nic!*“²¹²

---

²⁰⁷ Tamtéž, s. 176.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 28.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Zkušenost Františka s komunistickým režimem je tématem druhého a třetího dílu Sudetského domu.

²¹¹ JAVŮREK, Štěpán. *Sudetský dům*. Brno: MOBA. 2022, s. 322.

²¹² Tamtéž, s. 330.

Vojáci, kteří hlídají na vlakovém nádraží skupinku Němců z Glasendorfu, by si tento úkol raději odpustili, nechce se jim to plnit. Jeden voják dovolí Paule a Františkovi, aby si naposledy popovídali přes plot. Tomeček, kromě Revolučního národního výboru zřídí také Lidový soud ve Sklářích a podle už připravených rozsudků probíhají soudy, které končí pro obžalované trestem smrti. Při tomto divadle odmítne František podepsat rozsudek, pohádá se s Tomečkem a vystoupí z komunistické strany. Jeho vzdor sice ukáže jeho morální hodnoty, avšak nezabrání trestům smrti. Když na nádraží přijede vlak s dobytčími vagóny, jeden muž se hystericky rozchechtá a prohlásí, že na světě je přeci spravedlnost a že je Bůh trestá za jejich hříchy, protože stejnými vagóny byli za války přepravováni Židé: „*Víte, co je to za vagony? vykřikl nahlas. Přesně těmi jsme vozili Židy na východ. Na smrt. A oni, ukázal na vojáky, nás do nich teď naženou a vyrvou nás z rodné půdy! Na světě je přeci jen spravedlnost! Pán Bůh nás trestá za naše hříchy.*“²¹³

Obě rodiny mají společné to, že se snaží vyhnout konfliktu a jednoduše přežít. Nesnaží se být hrdiny, nechtějí problémy, a proto často nezasáhnou v situaci, kdy se děje nějaká nespravedlnost. Snaží si to pak sami před sebou obhájit tím, že přece nemohli nic dělat, protože by tím ohrozili sebe i svou rodinu.

Výše interpretované knihy mají společnou symboliku domova. V knize *Rozpůlený dům* je domovem nejen budova, ale celé Benecko a lidé zde. Tento dům se rozpadne, rozpůlí a už nejde opravit. V díle *Klíč k Morgenlandu* je klíč od domu zároveň klíčem k rodinné historii a k možnosti vyrovnání se s minulostí. V publikaci *Sudetský dům* je dům jakožto budova, kde musí pohromadě žít Češi i Němci, možností nalezení společné cesty, usmíření a smazání předsudků, a především představy o kolektivní vině.

---

²¹³ Tamtéž, s. 347.

4.7. Jan Štifter: Sběratel sněhu

Jan Štifter je novinář a spisovatel. V roce 2013 založil lifestylový magazín *Barbar!* Píše také odborné texty z oblasti nejnižnějších Čech. V Trhových Svinech organizuje literární festival Svinenské čtení. Pochází z Českých Budějovic.²¹⁴ Debutoval novelou *Kathy* (2014), o dva roky později vydal novelu *Café Groll* (2016).²¹⁵ Mezi jeho další knihy patří *Sběratel sněhu* (2019), která získala čtenářskou cenu Česká kniha 2019,²¹⁶ *Světlo z Pauliny* (2020), *Paví hody* (2022), *Za tichem – Novohradské hory* (2024), *Krajina roztavených zvonů* (2024).²¹⁷

Kniha má 3 časové roviny. Děj je v rámci jednotlivých časových rovin uspořádán chronologicky, odehrává se v Českých Budějovicích. Důležitá je bývalá kovárna zvaná Šmídovna, o které se mluví hlavně v roce 1956. Před válkou zde žilo 120 rodin, poté to byla hospoda s tanečním sálem. Po válce se zde ubytovávají lidé z česko-německých rodin ponížení válkou a životem zde. Žijí tu pohromadě, někteří bydlí v malých bytech, ti nejchudší bydlí v tanečním sále a jejich osobní prostor je oddělen pouze dekami. Kompozice je mozaikovitá, jednotlivé časové roviny do sebe postupně zapadají. O postavách se nedozvíme všechny informace najednou, ale jsou čtenáři odkrývány postupně.

První časová linka se odehrává ve 30. a 40. letech 20. století. Hlavními postavami jsou sourozenci František a Jenovéfa Pumprle, Anežka Kvapilová a Thomas. Otec Františka a Jenovéfy byl německý finanční úředník, maminka byla Češka. Psala si deník, kde sepisovala vše, co ji trápilo. Hlavně to, jak ji ničily zálety jejího manžela. Po její smrti si deník vezme František, který si do něj začne zapisovat svoje zálety. Deník najde jeho česká přítelkyně Anežka a opustí ho. V časové rovině z roku 2017 najde deník Dominik se svou přítelkyní Renatou, zjistí, že žijí v bytě, kde dřív bydlela rodina Pumprlů. František si otevře německý pohřební ústav. S Anežkou nežijí v manželském svazku, protože její otec jim odmítl dát požehnání, jelikož je František poloviční Němec. Anežka se později provdá za Josefa Sturmů, změní si jméno na německé Agnes a věří ve vítězství Říše.²¹⁸ Odsun se jí dotknul tak, že místo aby odešla do lágru pro smíšená manželství v budějovické Rybní ulici, raději skočila

²¹⁴ ŠTIFTER, Jan. *Sběratel sněhu*. Vydání druhé. Praha: Vyšehrad. 2022, s.1.

²¹⁵ ŠTIFTER, Jan. Svět jako prostranství, o které se dělí živí i mrtví. In *iLiteratura.cz*. Rozmlouval Nagy Petr. 6. 9. 2020. [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43385-stifter-jan>

²¹⁶ WIELGUSOVÁ, Hana. Čtvrtky s českými autory: Jan Štifter. 27. 4. 2023. In *Knihy Dobrovský* [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.knihydobrovsky.cz/blog/jan-stifter>

²¹⁷ Jan Štifter. In *LUXOR*. [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.luxor.cz/autor/27916>

²¹⁸ Na postavě Anežky můžeme vidět změnu identity provedenou pomocí změny jména.

s dvouletým synem Josefem do řeky. Pohřbívá je Thomas, je to poslední pohřeb, který Františkův pohřební ústav vykoná. Thomas byl zastřelen na hřbitově, musel si vykopat hrob a pak ho stejně jako ostatní Němce popravili. Jenovéfu vyvedli z bytu, František se ukryl v lese. Není zde jasně napsané, jak byli odsunuti, je zde jen zmínka o tom, že později odnesli do německého muzea klíč od jejich domu smíření s tím, že už se do Budějovic nevrátí. „*Ten klíč tam půjdou společně věnovat Jenovéfa s Františkem, ten klíč tam odevzdají jako své vlastní smíření se světem. Pochopí, že se do Budějovic už nikdy nevrátí, že není kam se vracet, že je to všechno pryč.*“²¹⁹

Druhá časová linka se odehrává v roce 1956. Zde jsou hlavními aktéry tři kluci Josef, Adolf a Karlos. Ve Šmídovně, kde Karlos a Adolf žijí, bydlí také alkoholik Ambrož. Ten je spojován s divokým odsunem Němců v Ústí nad Labem.²²⁰ „*Ambrož má v papírech, že je partyzán. Ale z Ústí nad Labem, to se moc nepočítá. Ono se totiž všeobecně ví, ač se o tom nemluví, co se v létě pětáctýřicátého v Ústí dělo. Jak tam právě takoví jako Ambrož házeli Němce do Labe, muže, ženy i děti v kočárcích. Do těch, kteří chtěli vyplavat, stříleli.*“²²¹ Ambrož nemůže z hlavy dostat obličej dívky, kterou shodil do řeky, a proto pije. Postava Josefa, syna Anežky, vystupuje v časové lince 1956 i 2017 jako duch dvanáctiletého kluka. Vidí ho jen Karlos, Arnošt a Dominik, který je hlavní postavou třetí linky v roce 2017, protože je poloviční cikán, řeší otázku, kam vlastně patří.²²² Pracuje na stavbách, jednou se mu zjeví postava Josefa, začne pátrat proč se mu zjevuje, a co od něho žádá. Zjistí, že jeho strýc Karlos ho v dětství také vidával.

---

²¹⁹ ŠTIFTER, Jan. *Sběratel sněhu*. Vydání druhé. Praha: Vyšehrad. 2022, s. 261.

²²⁰ Více o tomto masakru, který nikdy nebyl potrestán je možné se dočíst například zde: ZEMAN, Jiří. Masakr na mostě v Ústí nad Labem. Rekonstrukce nepotrestaného zločinu na Němcích. In *iRozhlas.cz*. [online]. 31. 7. 2020. [cit. 2025-03-01]. Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/usti-nad-labem-historie-nemci-sudety-druha-svetova-valka-historie-vybuch-nasili_2007310731_gak

²²¹ ŠTIFTER, Jan. *Sběratel sněhu*. Vydání druhé. Praha: Vyšehrad. 2022, s. 148.

²²² V jeho postavě můžeme vidět paralelu s dětmi ze smíšených česko-německých manželství.

4.8. Michaela Klevisová: Prokletý kraj

Michaela Klevisová je nejprodávanější detektivní spisovatelka v České republice, ale také novinářka, překladatelka a scénáristka. Také je dvojnásobnou držitelkou Ceny Jiřího Marka za nejlepší detektivní knihu roku.²²³ Mezi její knihy s detektivní zápletkou patří *Kroky vraha* (2007), *Zlodějka příběhů* (2009), *Dům na samotě* (2011) a detektivní série *Ostrov šedých mnichů* (2016), *Zmizela v mlze* (2017), *Sněžný měsíc* (2019), *Drak spí* (2020), *Vrani oko* (2023).²²⁴ Autorka má na svém kontě také povídky *Čekání na kocoura* (2012), *Kocour z Montmartru* (2013), *Štěstí je zadarmo* (2016).²²⁵ Kniha *Prokletý kraj* (2021) je bez kriminální zápletky, proto se zde neobjevuje ani postava kriminalisty Josefa Bergmana, která je pro její detektivní knihy typická. I když zde postava Bergmana využita není, dostala se tato kniha na první místo jako nejprodávanější titul v Česku.²²⁶

Děj knihy se odehrává v současnosti ve fiktivní obci Jelení Hora v Pošumaví. Vesnice je blízko vojenského újezdu. Kompozice je chronologická, deník A. Ž. zde funguje jako retrospektivní prvek. Vypravěč fokalizuje²²⁷ na různé postavy, díky tomuto přeskokování/stříhu je tvořeno napětí. Hlavní hrdinka Linda Fišerová žije v Praze, ale její rodina pochází z Jelení Hory, její matka zde žila do svých 14 let. Linda si sem přijede odpočinout od víru velkoměsta a chce si prohlédnout dům, ve kterém její rodina kdysi bydlela. Začne pátrat po rodinné historii. Zjistí, že její děda Arnošt Ferbas, který po odchodu z Jelení Hory emigroval do Londýna, zde měl nemanželského syna Štefana Rocha. Navíc do něj byla platonicky zamilována Žofie Eliášová, jež je potomkem Slováků, kteří přišli z Rumunska. Věří na pověry a zmary, což jsou lidé, kteří mají dvě duše a ta zlá v noci chodí děsit lidi. Proto kdykoliv má Žofie ošklivý sen, říká, že přišla v noci zmora.

Kniha zmiňuje odsun Němců převážně v souvislosti se změněnou krajinou a příchodem Slováků z Rumunska. Tematizuje složitost nového soužití se starousedlíky, kteří jsou pověřiví, a také jak Slováci, kterým bylo slibováno nové bydlení, získali vybydlené domy po německých obyvatelích. Kniha je také opatřena krátkými pasážemi z deníku Aloisie Rochové, které přezdívali Žujka, Její deník nese iniciály A. Ž. a je napsán ve dvou sešitech,

²²³ Bibliografie. In *Michaela Klevisová*. [online]. [cit. 2025-03-07]

Dostupné z URL: <https://www.michaelaklevisova.cz/biografie/>

²²⁴ Knihy. In *Michaela Klevisová*. [online]. [cit. 2025-03-07]

Dostupné z URL <https://www.michaelaklevisova.cz/knihy/>

²²⁵ Tamtéž. [cit. 2025-03-07]

²²⁶ ČTK. Klevisová měla obavy, jak čtenáři přijmout román bez kriminální zápletky. In *Aktuálně.cz*. 3. 9. 2021. [cit. 2025-03-07]. Dostupné z URL: <https://www.citacepro.com/dokument/7txqA2KU1iSveIaa?kontrola=1>

²²⁷ Je zde využita externí fokalizace. Více o ní v HRABAL, Jiří. Fokalizace. In KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin 2013, s. 155.

podle prvního napíše Gerda Kotlářová rukopis, který chce vydat. Deník přináší jak čtenáři, tak postavám klíč k minulým událostem. Tematizuje, jak probíhal přesun z Rumunska do československého pohraničí a jak se jim zde žilo. „(...) Říkají nám Rumuni, i když už ani rumunské občanství nemáme. Kéž bychom se mohli vrátit domů! Jenže tam už pro nás není bezpečno. Sousedé, kteří odcházeli až po nás, nám napsali dopis, ze kterého jde mráz po zádech. Rumuni jim začali vyhrožovat. Prý ať táhnou do ČSR, když teď můžou. Ať v Rumunsku lidem neberou práci. A že jestli se nevystěhují, může jim také shořet střecha nad hlavou! Místní chtěli jejich pole, jejich domy. A přitom dřív jsme spolu všichni vycházeli dobře. Rumuni žili na jedné straně kopce, my na druhé. Oni měli svůj jazyk a svoje zvyky a my zase svoje. Nikdo ale nikomu nic zlého nedělal.“²²⁸

Spousta nejasností, předsudků a svárů se vyřeší poté, co Linda začne pátrat po minulosti a její babička si otevřeně promluví se Žofií, kterou celý život obviňovala neprávem z toho, že chtěla udat jejího manžela, který chtěl emigrovat. Rodina Gerdinych prarodičů byla německé národnosti a jako jediní směli v Jelení Hoře zůstat. Gerta vzpomíná na to, jak ji o těchto událostech babička vyprávěla,²²⁹ a také popisovala, jak se do pohraničí postupně stěhovali Češi a rumunští Slováci. „Babička Gertě vyprávěla, jak užasle zírali na zničené domy se zarostlými pozemky a prázdnými chlévy – v Rumunsku totiž nasedli do vlaku s tím, že jedou převzít fungující hospodářství na Slovensko. Místo toho je odvezli do zdevastovaného českého pohraničí.“²³⁰

Poslední dvě analyzované knihy se odsunem Němců nezabývají příliš do hloubky. Jde zde spíše o propojení minulosti se současností a vyprávění příběhů další generaci. Tím opět narážíme na termín postpaměti. Tyto knihy jsou ale i tak pro práci přínosné, a to z důvodu završení komplexnosti vnímání odsunu Němců, protože přibližují jeho důsledky. *Sběratel sněhu* díky propojení časových rovin poukazuje i na dobu komunismu a nastoluje další otázku smíšených manželství. *Prokletý kraj* se navrácí k hledání rodinných kořenů a tematizuje odchod Slováků z Rumunska do českého pohraničí. Knihy *Rozpůlený dům*, *S pečetí viny* a *Chaloupky* začínaly své vyprávění ještě před první světovou válkou. Tím nám lépe nastínilo vývoj česko-německých vztahů. Knihy *Sudetský dům*, *Klíč k Morgenlandu*, *Vyhnání Gerty Schnirch* zase blíže popisovaly druhou světovou válku a odsun Němců.

---

²²⁸ KLEVISOVÁ, Michaela. *Prokletý kraj*. Praha: Motto. 2021, s. 248–249. Tato ukázka, v sobě skrývá určitou paralelu s česko-německými vztahy.

²²⁹ Příklad postpaměti, která je zde dále ztvárněna také rozmluvou Lindy s matkou a babičkou o rodinné historii. Stejně jako Lindy rozhovor se Žofií, o dřívějším životě v Jelení Hoře.

²³⁰ KLEVISOVÁ, Michaela. *Prokletý kraj*. Praha: Motto. 2021, s. 77.

ZÁVĚR

Už různost pojmenování této poválečné události dokazuje, že je toto téma stále vnímáno z perspektivy různých pohledů. To by ovšem nemělo ubírat na důležitosti a závažnosti. Chci zde připomenout výše citovanou tezi Tomáše Dvořáka, že divoký odsun tak, jak byl proveden, nebyl výbuchem lidové nenávisti. Obyčejní lidé by nezvládli zorganizovat odvoz a přesun několika tisíc obyvatel. Velký díl zodpovědnosti za toto období nese československá vláda a armáda, protože nedokázali zamezit bezprecedentnímu násilí. Bezpráví provedené na německých obyvatelích Československa navíc díky výše citovanému zákonu z 8. 5. 1945 nebylo nikdy potrestáno. Jak bylo uvedeno v historické části práce, najít jednoznačnou odpověď na spouštěč odsunu Němců z Československa není příliš reálné. V knize *Chaloupky* je jako hlavní příčina uváděna heydrichiáda a s ní spojené zločiny. Křivdy a masakry byly vykonány na obou národech. Ani o jednom nelze říct, že je bez viny. Předhánění se, kdo byl horší, nevede k usmíření, ale k budování ještě větší propasti. Budiž tato část česko-německé historie poučením pro nás i budoucí generace.

Je potřeba si uvědomit, že lidi, kteří vykonali mnoho zlého a mají na rukou krev, se často dožili vysokého věku a za své činy v mnoha případech nebyli potrestáni. V našem případě to byla například postava Friedricha z knihy *Vyhnání Gerty Schnirch*. Uplatňování kolektivní viny postihlo civilisty, kteří nebyli sice všichni loajální, ovšem v mnoha případech se proti Československu neprovinili a odnesli odplatu daleko více než příslušníci gestapa, vedoucí koncentračních táborů, vojáci či další vlivní lidé. Pokud máte moc a peníze, vždy můžete v případě ohrožení utéct. Útěk jsme mohli sledovat na postavě Richarda Grosse z knihy *Chaloupky*. Obyčejný člověk, který nemá prostředky a necítí vinu, nemá důvod utíkat. Je důležité si proto uvědomit, že příslušnost k určitému národu ještě neurčuje vinu.

Osudy výše zmiňovaných postav měly nastínit problematiku uplatňování kolektivní viny, kdy jsme mohli porovnávat, jakým způsobem přijímali odsun a jak se promítl do jejich životů a do života následující generace. Při změně jména postavy jsme snadněji odhadli její charakter. Pomocí fokalizace vypravěče jsme mohli literárním postavám nahlédnout do nitra a lépe poznat důvody jejich chování. Samotný odsun zde byl demonstrován přímými citacemi z děl, které měly za cíl co nejautentičtěji přiblížit osud postav. Když si nyní shrneme důležité aspekty odsunu, na které knihy poukazovaly, najdeme zde společné označení bílou páskou a písmenem N, které i samy postavy vnímaly jako paralelu k označování Židů. Dohled nad odcházejícími Němci přebírala rudá garda a neobešlo se to bez násilí. Postavy zakopávaly své cennosti s vírou, že odsun je dočasný a do svých příbytků se navrátí. V citovaných pokynech

pro odsun bylo možné si všimnout drobných místních rozdílů. Jednou měly postavy na sbalení svých věcí dvě hodiny, jindy tři. Váha zavazadla byla 30 kg nebo 50 kg. Dále nechávali klíče v zámku, nebo je museli odevzdat příslušníkům rudé gardy.

Kromě samotného odsunu zde byl komplexněji představen vývoj česko-německých vztahů, a to právě díky širokému časovému období analyzovaných děl. Kromě postav by se v beletristických dílech mohlo zkoumat místo, ve kterém se příběh odehrává. Možnosti bádání v této oblasti se nabízejí například ve zkoumání dopadu odsunu na krajinu, zmizení mnoha obcí, tradic a lidové kultury, která je s německým obyvatelstvem spojena. V knihách *Sudetský dům* a *Chaloupky* byla například zmíněna filipojakubská noc. V knize *Prokletý kraj* je specifické silné téma příchodu nového rumunského obyvatelstva. Další možností je porovnání filmového zpracování česko-německých vztahů, jak bylo výše naznačeno na příběhu Vrbaty a Hanče. V neposlední řadě se zde otvírá prostor pro porovnání autentických vzpomínek pamětníků s beletristickým zpracováním daných událostí.

Na závěr je možné si vzít jisté poučení z chování analyzovaných postav. Nebýt lhostejní v případě bezpráví kolem nás, být v obraze, co se týče společenského dění, mít odvalu zastat se svých sousedů a přátel a pamatovat si, že zlo dokáže být silné jen v případě, když spravedlnost mlčí.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá obrazy odsunu Němců prostřednictvím analýzy postav v současné české literární kultuře. Cílem práce je zachytit literární zobrazení odsunu Němců v této kulturní sféře. Práce je rozdělena na tři kontexty a interpretační část. Společensko-historický, historicko-literární a literárně-historický kontext slouží k širšímu představení dané problematiky a definování klíčových pojmů, které s tématem souvisejí. Interpretační část zahrnuje analýzu osmi beletristických děl a stručné představení jednotlivých autorů. Na literárních postavách lze pozorovat změny jmen a chování, které souvisejí s eskalací česko-německých vztahů. U postav je zároveň patrná i určitá neschopnost zasáhnout v případě bezpráví. Osudy postav nastiňují problematiku uplatňování kolektivní viny a roli postpaměti. Odsun Němců z Československa je představen pomocí přímých citací z děl. Porovnání literárních děl ukazuje varianty zobrazení problematiky odsunu. Závěrem práce je komparace literárních děl, jejich zachycení vývoje česko-německých vztahů. Práce se rovněž snaží narušit černobílé vnímání odsunu Němců.

This bachelor's thesis examines images of the deportation of Germans through the analysis of characters in contemporary Czech literary culture. The aim of the thesis is to capture the literary portrayal of the deportation of Germans in this cultural context. The thesis is divided into three contexts and an interpretative section. The socio-historical, historical-literary, and literary-historical contexts serve to provide a broader understanding of the issue and to define key concepts related to the topic. The interpretative section includes an analysis of eight works of fiction and a brief introduction to the individual authors. Changes in names and behavior related to the escalation of Czech-German relations can be observed in the literary characters. At the same time, there is also a certain inability of the characters to intervene in cases of injustice. The fates of the characters highlight the issue of collective guilt and the role of post-memory. The deportation of Germans from Czechoslovakia is presented through direct quotes from the works. A comparison of the literary works reveals various depictions of the deportation issue. The conclusion of the thesis compares the literary works and their portrayal of the development of Czech-German relations. The thesis also attempts to challenge the black-and-white perception of the deportation of Germans.

POUŽITÁ LITERATURA

Primární

- HANIBAL, Jiří. *Spečetí viny*. Vydání druhé. Praha: Ikar. 2006. ISBN 80-249-0767-4.
- HORÁČKOVÁ, Alice, *Rozpůlený dům*. Praha: Argo. 2022. ISBN 978-80-257-3812-2.
- JAVŮREK, Štěpán, *Sudetský dům*. Brno: MOBA. 2022. ISBN 978-80-279-0452-5.
- JAVŮREK, Štěpán. *Chaloupky*. Druhé, upravené vydání, v nakladatelství MOBA vydání první. Brno: MOBA. 2021. ISBN 978-80-279-0041-1.
- KLEVISOVÁ, Michaela. *Prokletý kraj*. Praha: Motto. 2021. ISBN 978-80-267-2071-3.
- ŠTIFTER, Jan. *Sběratel sněhu*. Vydání druhé. Praha: Vyšehrad. 2022. ISBN 978-80-7601-741-2.
- ŠUBA, Pavel, *Klíč k Morgenlandu*. Praha: Zed'. 2022. ISBN 978-80-88445-06-7.
- TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánění Gerty Schnirch*. Dotisk prvního vydání. Brno: Host. 2022. ISBN 978-80-7294-315-9.

Sekundární

- BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*. Praha: Karolinum. 2013. ISBN 978-80-246-2119-7.
- BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor. Obzor. 2002. ISBN 80-7260-070-2.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Praha: Academia. 2008. ISBN 978-80-200-1637-9.
- BRUMMER, Alexandr – KONEČNÝ, Michal. *Brno účtující: průvodce městem v letech 1945-1946*. Brno: Host. 2017. ISBN 978-80-7491-823-0.
- DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vydání druhé. Příbram: Pistorius & Olšanská. Scholares. 2014. ISBN 978-80-87855-13-3.
- DUFEK, Vladimír. *Mučednické obce na Volyni: Český Malín: Michna-Sergejevka: vyhnanci na Sibiř*. Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. 2002. ISBN 80-901878-4-6.
- FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia. Literární řada. 2014. ISBN 978-80-200-2410-7. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:6983b162-faae-4a3d-8174-a6b1d32b0d39>.
- FORSTER, E. M. *Aspekty románu*. Bratislava: Tatran. 1971.
- FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Theoretica & historica. 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.
- HODROVÁ, Daniela. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst. 2001. ISBN 80-7215-140-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:61a33240-e320-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:41faf170-32ae-11e3-b62e-005056825209>
- CHURANĚ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. Praha: Libri. 2001. Otazníky našich dějin, sv. 1. ISBN 80-7277-062-4.

- KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel. 1967.
- KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin. 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.
- KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno: Host. Studium. 2007. ISBN 978-80-7294-215-2.
- MAKRLÍK, Václav. *Češi a Němci: studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*. Praha: Ideál. 2009. ISBN 978-80-86995-07-6.
- MARTINOVSKÁ, Darina – ŘEPÍK, Josef. *Český Malín: Lidice volyňských Čechů*. Nymburk: Vega-L. 2010. ISBN 978-80-87275-16-0
- MÜLLER, Richard – ŠIDÁK, Pavel (ed.). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia. Literární řada. 2012. ISBN 978-80-200-2048-2. Dostupné také z: <https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/253-slovník-novejsi-literarni-teorie>
- PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. Praha: Libri. 2008. ISBN 978-80-7277-345-9.
- POLLACK, Martin et al. *Brněnský pochod smrti*. Brno: Větrné mlýny. 2012. ISBN 978-80-7443-044-2.
- RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host. Strukturalistická knihovna. 2001. ISBN 80-7294-004-X.
- ŘEZÁČ, Václav. *Nástup*. Praha: Československý spisovatel. 1951.
- SEDLMAYEROVÁ, Anna. *Dům na zeleném svahu*. Havlíčkův Brod: Jiří Chvojka. Edice Střed. 1947.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia. 1991. ISBN 80-200-0328-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a5f59080-f7b6-11e4-9f08-005056825209>
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. 2005. ISBN 80-7285-062-8.
- STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa /1918-1948/: Studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis. Amosium servis pedagogům. 1992. ISBN 80-85498-04-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48d0f530-08b7-11e6-b598-5ef3fc9bb22f>
- ŠUBA, Pavel. *Na sudetských horách se nezpívá*. Kladno: Pavel Šuba. 2023. ISBN 978-80-11-02766-7.
- WOLYNN, Mark. *Trauma – nechtěné dědictví: jak nás formuje zděděné rodinné trauma a jak je překonat*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. 2017. ISBN 978-80-7553-129-2.
- ZAND, Gertraude – HOLÝ, Jiří (ed.). *Transfer, vyhnání, odsun v kontextu české literatury*. Brno: Host. 2004. ISBN 80-7294-127-5.

Internetové zdroje

Bibliografie. In *Michaela Klevisová*. [online]. [cit. 2025-03-07].

Dostupné z URL: <https://www.michaelaklevisova.cz/biografie/>

Divadlo & Film & Dokumenty. In *Kateřina Tučková*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.katerina-tuckova.cz/divadlo-film-dokumenty/>

Jakub Wehrenberg: Postoloprty 1945 – česká odplata. 2023. In *Česko-německá novinářská cena*. [cit. 2025-02-07]. Dostupné z URL: <https://cesko-nemecka-novinarska-cena.cz/story/jakub-wehrenberg-postoloprty-1945-ceska-odplata/>

Jan Štifter. In *LUXOR*. [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.luxor.cz/autor/27916>

Knihy. In *Michaela Klevisová*. [online]. [cit. 2025-03-07]

Dostupné z URL: <https://www.michaelaklevisova.cz/knihy/>

O autorce. In *Kateřina Tučková*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.katerina-tuckova.cz/o-autorce/>

Revoluční, nebo rabovací gardy? In *Historie. cs*. 2013. moderátor Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2024-12-16]. Dostupné z URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400017/>

BENEŠ, Edvard. Český národ slibuje: Zůstaneme věrni. In *Slovo národa, Rovnost, Čin a Národní obroda (v památném roce 1945)*. Praha a Brno, 13. 5. 1945, č. 6, s. 1. [online]. [cit. 2024-12-18] Dostupné z URL: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d3ed37d0-689a-11e6-a9cc-005056825209>

BENEŠ, Edvard. *Projev presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze 16. května 1945*. 1945, s. 16. Praha: Ministerstvo informací. [online]. [cit. 2024-12-18]. Dostupné z URL: <https://ndk.cz/view/uuid:61a33240-e320-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:41faf170-32ae-11e3-b62e-005056825209>

BLAŽEK, Jan. „Hnali nás dál a dál...“ Hladový pochod Němců dorazil před 79 lety do Králík. In *Magazín Paměti národa*. [online]. 26. 6. 2024. [cit. 2025-02-03]. Dostupné z URL: <https://magazin.pametnaroda.cz/volne/volne/hnali-nas-dal-a-dal-hladovy-pochod-nemcu-dorazil-pred-79-lety-do-kralik>

ČERNOHORSKÁ, Hana – HLOUŠKOVÁ, Lenka. V Brně vlály vlajky s hákovými kříži. Točí se Gerta Schnirch. In *Novinky.cz*. [online]. 8. 3. 2025. [cit. 2025-03-09]. Dostupné z URL: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-filmy-serialy-v-brne-vlaly-vlajky-s-hakovymi-krizi-toci-se-gerta-schnirch-40511696>

ČESKO. Dekret č. 33/1945 Sb., ústavní dekret presidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2025. [cit. 2024-12-26]. Dostupné z URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-33>

ČESKÝ ROZHLAS. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2025-01-05].

Dostupné z URL: <https://hledani.rozhlas.cz/?q=odsun%20n%C4%9Bmc%C5%AF>

ČNB. *Kreditanstalt der Deutschen*. [online]. [cit. 2024-12-10] Dostupné z URL: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/archiv-cnb/fondy-archivu-cnb/kreditanstalt-der-deutschen/

ČT. *Historie.cs*, Divoký odsun. [online]. iVysílání ČT, 2013. [cit. 2024-12-27]. Dostupné z URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400023/>

ČT24. *Historie cs.* 26. 5. 2013. záznam rozhovoru. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2025-02-10]. Dostupné z URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/revolucni-gardy-308037>

ČTK. Klevisová měla obavy, jak čtenáři přijmout román bez kriminální zápletky. In *Aktuálně.cz*. 3. 9. 2021. [cit. 2025-03-07]. Dostupné z URL: <https://www.citacepro.com/dokument/7txqA2KU1iSVeIaa?kontrola=1>

ČTK. Postoloprty 1945: při jednom z největších masakrů v Československu umíraly i ženy a děti. In *Lidové noviny*. [online]. 3. června 2020. [cit. 2025-02-07]. Dostupné z URL: https://www.lidovky.cz/relax/zajimavosti/postoloprty-1945-jeden-z-nejvetsich-masakru-v-ceskoslovensku.A200602_124302_In-zajimavosti_ape

Divadlo pod Palmovkou. Inscenace. Žitkovské bohyně. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://podpalmovkou.cz/inscenace/zitkovske-bohyne>

FILMOVÝ PŘEHLED. *Adelheid* [online]. [cit. 2025-03-18]. Dostupné z URL: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396839/adelheid>

HaDivadlo. *Hra. Vyhnání Gerty Schnirch*. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.hadivadlo.cz/hra/vyhnani-gerty-schnirch/>

HIRSCH, Marianne. Postmemory In. *POSTMEMORY.NET*. [online]. [cit. 2025-02-20]. Dostupné z URL: <https://postmemory.net/>

HORÁČKOVÁ, Alice. Rozhovor s Alicí Horáčkovou. Rozmlouvala Pechová Veronika. 12. 12. 2022. In *Vaše Literatura* [online]. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/7967-aliceh>

HORÁČKOVÁ, Alice. Rozhovor s Alicí Horáčkovou. Rozmlouvala Pechová Veronika. In *Vaše Literatura* [online]. 12. 12. 2022. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/7967-aliceh>

IURIDICTUM ENCYKLOPEDIÉ O PRÁVU. *Kolektivní vina* [online]. [cit. 2024-12-26]. Dostupné z URL: https://iuridictum.pecina.cz/w/Kolektivn%C3%AD_vina

JAVŮREK, Štěpán. Doba po roce 1948 je daleko větší bahno než válka. In *Novinky.cz*. Rozmlouvala Houšková Lenka. 25. 2. 2023. [online]. [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-spisovatel-stepan-javurek-doba-po-roce-1948-je-daleko-vetsi-bahno-nez-valka-40422802>

JAVŮREK, Štěpán. Doba po roce 1948 je daleko větší bahno než válka. In *Novinky.cz*. Rozmlouvala Houšková Lenka. 25. 2. 2023. [online] [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-spisovatel-stepan-javurek-doba-po-roce-1948-je-daleko-vetsi-bahno-nez-valka-40422802>

JAVŮREK, Štěpán. *Knihy* In *Štěpán Javůrek spisovatel z Krušných hor*. [online]. [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL: <https://www.stepanjavurek.cz/knihy/>

JAVŮREK, Štěpán. *O mně* In *Štěpán Javůrek spisovatel z Krušných hor*. [online]. [cit. 2025-02-12]. Dostupné z URL: <https://www.stepanjavurek.cz/o-mne/>

KORCOVÁ, Lucie. Před 75 lety začal ‚Brněnský pochod smrti‘. Město opustilo 20 tisíc lidí, 1700 z nich nepřežilo. In *iRozhlas*. [online]. 30. května 2020. [cit. 2025-02-03] Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/odsun-nemcu-brno-pochod-smrti-druha-svetova-valka-jiri-pernes-pamet-naroda_2005300925_per

KRUPKA, Jaroslav. Mrazivá smrt lyžařů Hanče a Vrbaty: Ani hrdinský čin soupeře neodvrátil tragédii. In *denik.cz*. 24. 3. 2023. [online]. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL:

https://www.denik.cz/z_domova/bohumil-hanc-vaclav-vrbata-emerich-rath-oswald-bartel-posledni-zavod-krkonose.html

MAGNESIA LITERA. Nominace „DILIA Litera pro objev roku“ v roce 2015. *Vladimíra Čerepková – Beatnická femme fatale* [online]. [cit. 2024-11-28]. Dostupné z URL: <https://www.magnesia-litera.cz/kniha/vladimira-cerepkova-beatnicka-femme-fatale/>

MAREK, Jaromír. *Politování nad odsunem Němců z Brna*. 18. 5. 2001. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://cesky.radio.cz/politovani-nad-odsunem-nemcu-z-brna-8039818>

Městské divadlo Brno. Inscenace. Bílá voda. [online]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné z URL: <https://www.mdb.cz/inscenace/615-bila-voda>

OBRAZY VÁLKY. *Odsun* [online]. [cit. 2025-01-05]. Dostupné z URL: <https://obrazyvalky.dejepis21.cz/kapitola.html?kapitola=5>

PADEVĚT, Jiří. Revoluční gardy měly obnovit bezpečnost. Místo toho rabovaly a vraždily, připomíná badatel Padevět. In *Český rozhlas. Jak to bylo doopravdy*. 5. 12. 2022. Rozmlouvala Ivana Chmel Denčevová. [online]. [cit. 2024-12-18]. Dostupné z URL: <https://plus.rozhlas.cz/revolucni-gardy-mely-obnovit-bezpecnost-misto-toho-rabovaly-a-vrazdily-pripomina-8883063>

PADEVĚT, Jiří. Revoluční gardy měly obnovit bezpečnost. Místo toho rabovaly a vraždily, připomíná badatel Padevět. In *Jak to bylo doopravdy*. 5. 12. 2022. Rozmlouvala Ivana Chmel Denčevová. [online]. [cit. 2024-12-18]. Dostupné z URL: <https://plus.rozhlas.cz/revolucni-gardy-mely-obnovit-bezpecnost-misto-toho-rabovaly-a-vrazdily-pripomina-8883063>

PAMĚT NÁRODA. *Beneš František*. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://www.pametnaroda.cz/cs/benes-frantisek-20161010-0>

PAVLÍČKOVÁ, Jana. Přijely do pohraničí dělat pořádek. Místo toho revoluční gardy vraždily. In *iDNES.cz*. 21. 5. 2020. [online]. [cit. 2025-02-20]. Dostupné z URL: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/revolucni-gardy-si-nekdy-nezadaly-se-zlociny-ktere-cesi-po-valce-nemcum-sami-vycitali.A200521_095842_liberec-zpravy_tml

PETRÁŠ, Jiří. odsun Němců In *ENCYKLOPEDIE ČESKÝCH BUDĚJOVIC* [online]. [cit. 2024-12-27]. Dostupné z URL: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/odsun-nemcu>

RAŠKOVÁ, Eva. Národní jednota severočeská – několik poznámek k založení, organizaci a činnosti. In *Historica Olomucensia, Časopis pro dějiny střední Evropy*. 2016. sv. 51, s. 145–162. [online]. 11. 12. 2016. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL: https://historica.upol.cz/artkey/hol-201602-0008_narodni-jednota-severoceska-nekolik-poznamek-k-zalozeni-organizaci-a-cinnosti.php

SLADKÝ, Pavel. Krkonošská rodina od císaře po Hitlera. Rozpůlený dům vypráví o lidech zaskočených dějinami. In *iRozhlas* [online]. 11. 10. 2022. [cit. 2024-12-06]. Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/kultura/literatura/rozpulený-dum-alice-horackova-recenze-krkonose-vaalka-dejiny_2210112149_kac

SPURNÝ, Matěj. In ČT24. *Historie cs. Revoluční gardy*. 26. 5. 2013. záznam rozhovoru. Rozmlouval Vladimír Kučera. [online]. [cit. 2025-02-10]. Dostupné z URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/revolucni-gardy-308037>

ŠTIFTER, Jan. Svět jako prostranství, o které se dělí živí i mrtví. In *iLiteratura.cz*. Rozmlouval Nagy Petr. 6. 9. 2020. [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.iliteratura.cz/clanek/43385-stifter-jan>

ŠUBA, Pavel. Příběh osady Morgenland – Poprvé ji srovnali se zemí Švédi, zanikla ale až s poválečným odsunem. 2020. audio. In. *Česko-německá novinářská cena*. [online]. [cit. 2025-01-28]. Dostupné z URL: <https://cesko-nemecka-novinarska-cena.cz/story/pavel-suba-pribeh-osady-morgenland-poprve-ji-srovnali-se-zemi-svedi-zanikla-ale-az-s-povalecnym-odsunem/>

ŠUBA, Pavel. O mně. In *Morgenland*. [online]. [cit. 2025-01-28]. Dostupné z URL: <https://morgenland.webnode.cz/o-mne/>

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra – KOŠNAROVÁ, Veronika. Jiří Hanibal. In *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2025-03-01]. Dostupné z URL: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1234&hl=ji%C5%99%C3%AD+hanibal+>

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV. *Nezapomeneme-pomstíme*. [online]. [cit. 2025-02-17]. Dostupné z URL: <https://www.vhu.cz/exhibit/nezapomeneme-pomstime/>

WIELGUSOVÁ, Hana. Čtvrtky s českými autory: Jan Štifter. 27. 4. 2023. In *Knihy Dobrovský* [online]. [cit. 2025-02-28]. Dostupné z URL: <https://www.knihydobrovsky.cz/blog/jan-stifter>

ZEMAN, Jiří. Masakr na mostě v Ústí nad Labem. Rekonstrukce nepotrestaného zločinu na Němcích. In *iRozhlas.cz*. [online]. 31. 7. 2020. [cit. 2025-03-01]. Dostupné z URL: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/usti-nad-labem-historie-nemci-sudety-druha-svetova-valka-historie-vybuch-nasili_2007310731_gak